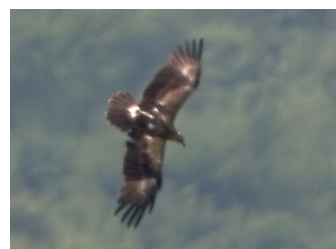
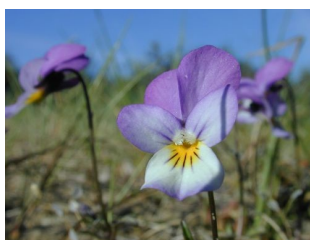

**Slovenská agentúra životného prostredia
Banská Bystrica**

**Biota ako zložka životného prostredia v Slovenskej republike
k roku 2006**

Indikátorová správa

2007

Mgr. Peter Kapusta

Obsah

Súhrn	4
1. Úvod	8
2. Metodika	8
2.1. Zostavenie a vypracovanie súboru agregovaných a individuálnych indikátorov podľa D-P-S-I-R modelu	8
2.2. Vypracovanie indikátorovej správy	11
3. Implementácia environmentálnej politiky na ochranu bioty	12
3.1. Politický rámec v EÚ	12
3.2. Politický rámec v SR	14
4. Aký je súčasný stav bioty v SR?	19
4.1. Rastlinstvo	19
4.2. Živočíšstvo	20
4.3. Stav biotopov	20
4.4. Nerasty a skameneliny	22
5. Čo ovplyvňuje stav bioty v SR ?	23
5.1. Urbanizácia	23
5.2. Lesníctvo	24
5.3. Kvalita ovzdušia	27
5.4. Havárie a živelné pohromy	28
5.5. Lov zveriny a rybolov	28
5.6. Nepôvodné druhy rastlín a živočíchov	28
6. Aký je vývoj opatrení a legislatívnych nástrojov zameraných na ochranu bioty?	30
6.1. Druhovú ochranu rastlín	30
6.2. Druhovú ochranu živočíchov	31
6.3. Územná ochrana	34
6.4. Ochrana krajiny	38
6.5. Ochrana drevín	39
6.6. Ochrana nerastov a skamenelín	40
6.7. Opatrenia ochrany prírody	40
6.8. Medzinárodná spolupráca	41
6.9. Legislatíva v oblasti ochrany prírody a bioty	44
Zoznam použitej literatúry	46
Zoznam použitých skratiek	48

Predslov

Správa Biota ako zložka životného prostredia v Slovenskej republike k roku 2006 je jedným z výstupov úlohy zaradenej do Plánu hlavných úloh Slovenskej agentúry životného prostredia schváleného Ministerstvom životného prostredia SR *Indikátorové správy o stave životného prostredia SR podľa DPSIR štruktúry*.

V rámci úlohy boli vypracované indikátorové správy za oblasť *Odpady, Pôda, Ochrana prírody a biodiverzita, Voda, Ovzdušie, Zdravie, Horninové zloženie*. Sú zamerané na kľúčové problémy systému hodnotenia zložiek ŽP, kumulatívnych environmentálnych problémov a rizikových faktorov v tzv. DPSIR štruktúre. Indikátory sú podrobnejšie hodnotené a popísané v samostatnom súbore individuálnych environmentálnych indikátorov. *Správa Biota ako zložka životného prostredia v Slovenskej republike k roku 2006* a súbor individuálnych environmentálnych indikátorov boli spracované Mgr. Petrom Kapustom zo Slovenskej agentúry životného prostredia, odbornej organizácii Ministerstva životného prostredia SR.

Súbor individuálnych environmentálnych indikátorov a sektorové správy sú prístupné na stránke www.enviroportal.sk

Súhrn

Aký je súčasný stav bioty v SR?

Rastlinstvo

- Z celkového počtu **11 323 druhov rastlín** na Slovensku sa viac ako jedna tretina pôvodných druhov rastlín nachádza v rôznom stupni **ohrozenosti** (cez **30 % vyšších rastlín** a cca **15 % nižších rastlín**), pričom **vyhynutých** je **73 druhov** a **220 druhov** je klasifikovaných ako **endemity**.
- Na Slovensku je **chránených 10,66 % druhov rastlín**, čo predstavuje 1 368 vyšších a nižších druhov rastlín (z toho 518 chránených v krajinách EÚ).

Živočíšstvo

- Z vyše 24 000 taxónov **bezstavovcov** na Slovensku je v nejakej kategórii ohrozenosti podľa IUCN ohrozených cez 2 070 a zo 422 taxónov **stavovcov** je spolu **ohrozených 244 (57,8 %)**. **Vyhynutých** je **42 druhov** živočíchov.
- Počet štátom **chránených živočíchov** predstavuje **792 taxónov** na úrovni druhu a poddruhu a 12 taxónov na úrovni rodu, z toho 257 chránených v krajinách EÚ.

Biotopy

- Celkový **počet biotopov** na Slovensku je **128**, z čoho **európsky významných**, podľa prílohy smernice EÚ o biotopoch, je **82**.
- Väčšinu **lesov** v Európe (aj na Slovensku) môžeme zaradiť medzi lesy **prirodzené (poloprírodné)**.

Nerasty

- Do zoznamu **chránených nerastov** je zahrnutých **12 typových** nerastov a **61 významných** nerastov. Do zoznamu **chránených skamenelín** je zahrnutých **655 typových** skamenelín.

Čo ovplyvňuje stav bioty v SR?

Urbanizácia

- **Nárast obyvateľstva a ich ekonomických aktivít** prináša okrem radu pozitív aj výrazné negatíva, ktoré sa prejavujú v náraste zaťažených a ohrozených území so zvýšeným rizikom ohrozenia ľudského zdravia a väčšej zraniteľnosti ekosystémov.

Lesné hospodárstvo

- **Lesnatosť chránených území** (stupeň II. – V.) je **72,6 %**, z čoho vyplýva veľká dôležitosť lesných ekosystémov v týchto územiach. Celková výmera chránených území predstavuje 23,2 % z územia Slovenska a **viac ako 43 % rozlohy lesných pozemkov**.
- **Štátne** organizácie lesného hospodárstva majú **v užívaní 58,5 % lesov**, čo je viac o 16,7 % ako je vo vlastníctve štátu. V roku 2005 boli **odovzdané** pôvodným vlastníkom lesné pozemky s výmerou **10 954 ha**, pričom lesné pozemky, ktorých vlastníctvo nie je úplne identifikované alebo doložené a o vydanie ktorých oprávnené osoby zatiaľ neprejavili záujem, zaberajú skoro 6 % lesných pozemkov SR.

Poľovníctvo

- Právo **poľovníctva** sa v súčasnosti vykonáva v **1 806 poľovných revíroch** o celkovej výmere **4 436 461 ha**, z toho je 23 samostatných zverníc a 16 samostatných bažantníc. Jarné kmeňové stavy raticovej zveri okrem diviacej majú od roku 1998 rastúcu tendenciu. **Rybárstvo** svojou

činnosťou vplýva o.i. na tvorbu ekologickej rovnováhy vodného prostredia i na záchranu genofondu ichtyofauny Slovenska, ktorú v súčasnosti tvorí 60 pôvodných druhov a foriem. **Výlov rýb** na hospodárske a športové účely sa za posledné desaťročie pohybuje medzi **2 115 – 2 840 ton**.

Cestovný ruch

- Konkrétne priestorové aktivity **rekreácie a cestovného ruchu** ovplyvňujú životné prostredie a krajinu v pozitívnom i negatívnom smere, predstavuje však vzrastajúci zdroj tlaku na prírodné prostredie. **Najvyššia miera ohrozenosti** maloplošných chránených území vplyvom aktivít cestovného ruchu sa prejavuje na území Tatranského národného parku, NP Nízke Tatry, NP Malá Fatra, Pieninského národného parku a NP Slovenský raj i CHKO Malé Karpaty, CHKO Strážovské vrchy, CHKO Poľana a CHKO Vihorlat.

Doprava

- **Vplyv dopravy** na biodiverzitu spočíva hlavne v **konflikte s chránenými územiami**, vo **fragmentácii krajiny** a v **kolízii so živočíchmi** (má stúpajúci trend).

Imisie

- V roku 2005 sa regionálna úroveň koncentrácií **oxidu siričitého** pohybovala v rozpätí **0,43 $\mu\text{g S.m}^{-3}$ až 1,74 $\mu\text{g S.m}^{-3}$** (kritická úroveň pre les a prirodzenú vegetáciu je $10 \mu\text{g S.m}^{-3}$, limitná hodnota na ochranu ekosystémov je $20 \mu\text{g SO}_2.\text{m}^{-3}$ za kalendárny rok a zimné obdobie). Koncentrácie **oxidov dusíka** na regionálnych stanicach sa v roku 2005 pohybovali v rozpätí **0,69 - 2,64 $\mu\text{g N.m}^{-3}$** (kritická úroveň koncentrácie oxidov dusíka je $9 \mu\text{g N.m}^{-3}$ pre všetky ekosystémy, limitná hodnota na ochranu ekosystémov je $30 \mu\text{g N.m}^{-3}$ za kalendárny rok).

Havárie

- Prírodné prostredie a v ňom žijúcu biotu ovplyvňujú, resp. negatívne zasahujú aj **havárie** spôsobené ľudskou činnosťou či **živelné pohromy**. Ich početnosť, resp. výskyt je rôzny avšak nanajvýš aktuálny.

Invázne rastliny

- Prírodný **stav biotopov** a ich druhové zloženie je akútne ohrozované šírením **invázných druhov rastlín**. Zo **616 nepôvodných** druhov rastlín patrí na Slovensku **47 medzi invázne** a **49 medzi potenciálne invázne** druhy rastlín. **Počet lokalít** s výskytom invázných druhov rastlín sa z roka na rok **zvyšuje**. Pre územie Slovenska nebol spracovaný zoznam invázných druhov živočíchov.

Aký je vývoj opatrení a legislatívnych nástrojov zameraných na ochranu bioty?

Druhová ochrana

- Ochrana najohrozenejších druhov rastlín a živočíchov sa realizuje na základe opatrení stanovených v **programoch záchrany**. Tieto boli zatiaľ vypracované pre **26** vybraných kriticky ohrozených a ohrozených druhov rastlín a **13** vybraných kriticky ohrozených a ohrozených druhov živočíchov.
- Červený zoznam rastlín SR v súčasnosti obsahuje 1 661 taxónov nižších rastlín a 1 270 taxónov cievnatých rastlín, čo predstavuje **23,4 %** zo všetkých druhov rastlín Slovenska.
- V zmysle zákona **hradí štát škody** spôsobené 8 chránenými druhmi živočíchov (*bobor vodný, vydra riečna, kormorán veľký, los mokradový, zubor hôrny, medveď hnedý, vlk dravý a rys ostrovid*).
- V súčasnosti funguje na Slovensku **8 rehabilitačných** a **18 chovných** staníc zabezpečujúcich starostlivosť o choré, poranené alebo inak postihnuté jedince chránených druhov, pričom je tu

ročne umiestnených viac ako 200 jedincov takýchto živočíchov.

- Hromadné **decimovanie obojživelníkov na cestách** počas ich jarných migrácií na celom Slovensku patrí medzi najvýznamnejšie príčiny ich rýchleho ubúdania, keďže v súčasnosti nie je doriešený účinný systém budovania migračných koridorov živočíchov križujúcich existujúcu cestnú sieť a iných preventívnych technických opatrení.
- Trend **stráženia hniezd** kvôli tzv. vtáčej kriminalite za posledné roky môžeme považovať za **pozitívny**, čo je okrem iného dôsledok i pomoci dobrovoľných ochrancov – strážcov a tiež používania lepšej techniky.

Územná ochrana

- Na území SR sa k roku 2005 nachádza **9 národných parkov** (11,99 % z výmery SR), **14 chránených krajinných oblastí** (10,66 %) a **1 069 maloplošných chránených území** (2,24 %), čo predstavuje **23,16 %** územia SR. K prírodným pamiatkam patrí aj 4 957 jaskýň a 179 prírodných vodopádov. V súčasnosti však dochádza k procesu prehodnocovania CHÚ Slovenska v zmysle koncepcie ochrany prírody a krajiny.
- Z celkovej výmery maloplošných chránených území je v **optimálnom stave 74,8 %** plochy, pričom **degradovaných a ohrozených** je cez **25 %**.
- Národný zoznam navrhovaných **CHVÚ** obsahuje celkove **38 území** s výmerou 1 236 545 ha, pokrývajúcich **25,2 %** z výmery SR. K máju 2007 boli zatiaľ vyhlásené tieto CHVÚ: CHVÚ Malé Karpaty, CHVÚ Lehnice, CHVÚ Sysľovské polia a CHVÚ Dolné Považie. **Prekryv** so súčasnou sieťou chránených území tvorí **55,15 %**.
- Národný zoznam navrhovaných **ÚEV** obsahuje **382 území** s výmerou 574 745 ha, čo predstavuje **11,76 %** z výmery SR. Navrhnuté boli pre **51 druhov rastlín, 95 druhov živočíchov a 66 typov biotopov**, z toho 22 prioritných. **Prekryv** so súčasnou sieťou chránených území tvorí **86 %**. V súčasnosti prebieha dopĺňanie národného zoznamu pre biotopy a druhy, ktoré boli posúdené ako nedostatočne pokryté.
- V rámci Programu UNESCO Človek a biosféra boli na Slovensku za **biosférické rezervácie** uznané zatiaľ **štyri** chránené územia - **Slovenský kras, Poľana, Východné Karpaty a Vysoké Tatry**.
- K roku 2006 bolo na Slovensku vyhlásených **13 mokradí** ako **ramsarské lokality** (NPR Parížske močiare, NPR Šúr, NPR Senné – rybníky, Dunajské luhy (CHKO), Niva Moravy (v CHKO Záhorie), Latorica (CHKO Latorica), Alúvium Rudavy, Mokrade Turca, Poiplie, Mokrade, Oravskej kotliny, Rieka Orava a jej prítoky, Domica a Tisa) s celkovou výmerou **38 941,1 ha**.
- Výborom svetového dedičstva v Paríži bola k roku 2006 vyhlásená zatiaľ len 1 lokalita za **svetové prírodné dedičstvo**. Ide o **Jaskyne Slovenského a Aggtelekského krasu**.
- Pre účely ochrany prírody MŽP SR obstaralo 29 **MÚSES**, na regionálnej úrovni bolo spracovaných 38 **RÚSES** (1993-1995), ktoré sú na rôznej kvalitatívnej úrovni, vzájomne neprepojené a sčasti už neaktuálne. V praxi sa širšie nepodarilo uplatniť dokumentáciu ÚSES v rozhodovaní štátnej správy ochrany prírody, ani ako podklad pre územné plány sídiel a zón.

Ochrana drevín

- Na Slovensku evidujeme **479 chránených stromov**, z toho 331 jednotlivo rastúcich a 148 skupín. Spolu to predstavuje 1 321 stromov pozostávajúcich zo **70 taxónov**, z toho 32 domácich druhov. Z hľadiska pôvodných druhov stromov v sústave chýba 30 druhov.
- Z vývoja stavu chránených stromov môžeme konštatovať ich postupné mierne zhoršovanie, pričom v súčasnosti je v **optimálnom stave 65 %** CHS, **ohrozených** je **28 %** a **degradovaných 7 %**.

Medzinárodná spolupráca

- Potrebu **medzinárodnej spolupráce v oblasti ochrany prírody** reflektujú aj prijaté konvencie, resp. dohovory, ako napr. Dohovor o biologickej diverzite, Dohovor o mokradiach, Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, Dohovor CITES, Bernský dohovor, Bonnský dohovor.

1. Úvod

Tzv. PSR model bol prvýkrát vyvinutý už v roku 1970 kanadským štatistikom Anthony Friendom. V roku 1991 Rada OECD schválila **Doporučenie o environmentálnych indikátoroch**, ktoré zaviazalo **Výbor pre environmentálnu politiku OECD** ďalej vyvíjať základné skupiny porovnateľných, čitateľných a merateľných environmentálnych indikátorov použiteľných v oblasti environmentálnej politiky.

Správa „**Biota ako zložka životného prostredia v Slovenskej republike k roku 2006**“ (ďalej len „Správa“) sa opiera o verifikované štatistické údaje a informácie, ktoré pochádzajú jednak z podkladov Štatistického úradu SR, Ministerstva životného prostredia SR, odborných organizácií rezortu životného prostredia, ako aj z databáz ostatných ústredných orgánov štátnej správy a ich odborných organizácií.

Správa je určená len a jedine pre elektronické médiá. Rozdiel oproti klasickým správam o stave ŽP spočíva v tom, že tento druh správy je typom tzv. **indikátorovej správy**. Na rozdiel od klasických správ o stave životného prostredia, ktoré sú zamerané na detailné hodnotenie životného prostredia - indikátorová správa **má iný prioritný cieľ**. Týmto cieľom je poznať **príčinno - následné vzťahy** medzi činnosťou človeka a stavom životného prostredia - pomocou D-P-S-I-R reťazca a poskytnúť užívateľskej skupine inovatívny pohľad na stav a vývoj ŽP v SR prostredníctvom integrovaného hodnotenia ŽP rozpracovaného OECD a EEA.

2. Metodika

Spracovanie indikátorovej správy vychádza z metodiky zavedenej Európskou environmentálnou agentúrou v Kodani (EEA). Proces hodnotenia je zameraný na dve fázy:

- 1. fáza: Zostavenie a vypracovanie súboru agregovaných a individuálnych indikátorov podľa D-P-S-I-R modelu,
- 2. fáza: Vypracovanie indikátorovej správy.

2.1. Zostavenie a vypracovanie súboru agregovaných a individuálnych indikátorov podľa D-P-S-I-R modelu

Prvá fáza procesu hodnotenia zahŕňa zostavenie a vypracovanie súboru agregovaných a individuálnych environmentálnych indikátorov hodnotiacich ochranu prírody a biodiverzitu. Selekcia a následné spracovanie indikátorov podlieha podrobnej analýze.

Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj (OECD) v tejto súvislosti navrhla hodnotiť situáciu v životnom prostredí prostredníctvom environmentálnych indikátorov agregovaných podľa významu do štruktúry **tlak (Pressure-P) - stav (State-S) - odozva (Response-R)**. Základné kritériá stanovené OECD pre environmentálne indikátory boli politická relevantnosť, analytická jednoznačnosť a merateľnosť.

Európska environmentálna agentúra prevzala a ďalej rozpracovala metodológiu hodnotenia stavu životného prostredia prostredníctvom P-S-R štruktúry navrhutej OECD s tým, že do spomínanej štruktúry zapracovala ukazovatele hnacích síl (**Driven forces-D**) a dôsledku (**Impact-I**), čím sa vytvoril uzavretý **kauzálny reťazec D-P-S-I-R**, predstavujúci základný metodologický nástroj integrovaného posudzovania životného prostredia (Integrated Environment Assessment - IEA) používaného pri posudzovaní stavu životného prostredia, jeho príčin, ako aj predpokladaných tendencií jeho vývoja do budúcnosti.

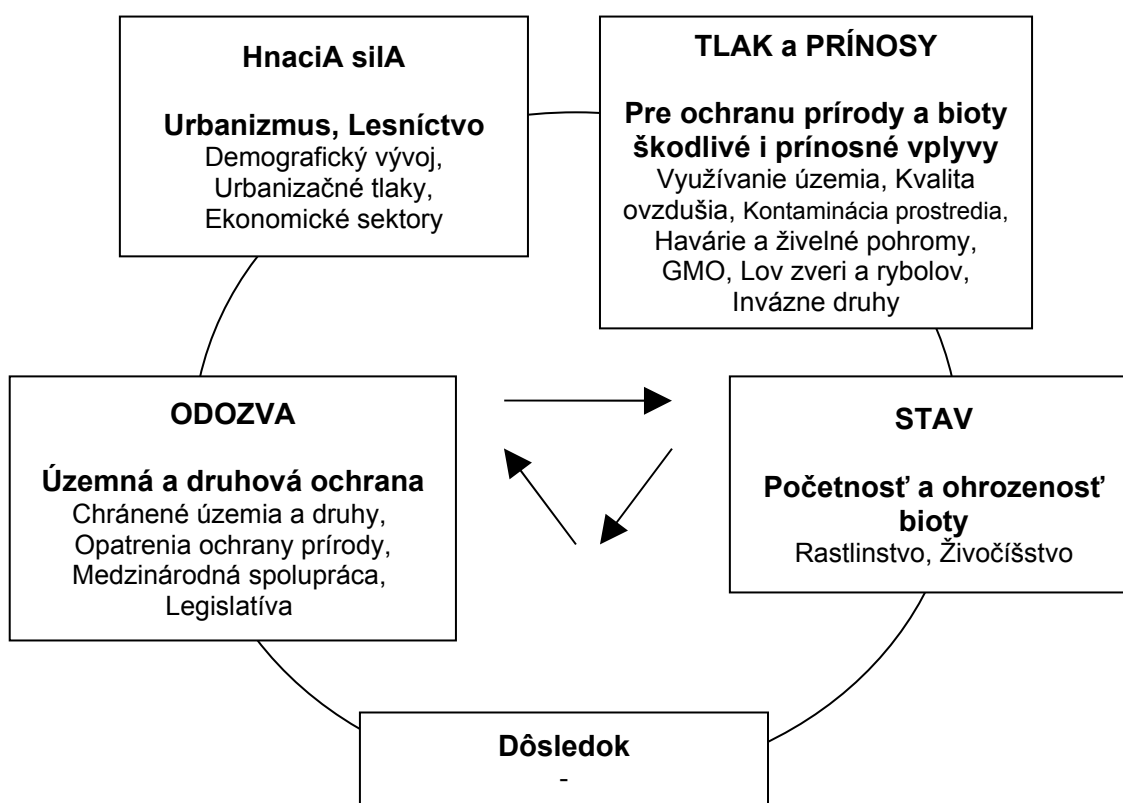
V rámci jednotlivých článkov tohto reťazca sa nachádzajú agregované a individuálne indikátory charakterizujúce:

- **hnacia sila** ("driving force" - **D**), t.j. spúšťacie mechanizmy procesov v spoločnosti – napr. urbanizácia, ekonomické sektory, ktoré vyvolávajú

- **tlak** ("pressure" - **P**) na životné prostredie v negatívnom (napr. kontaminácia, fragmentácia krajiny či záber plôch), prípadne v pozitívnom zmysle (napr. poľovníctvo, rybárstvo), ktorý je bezprostrednou príčinou zmien v
- **stave životného prostredia** ("state" - **S**). Zhoršovanie stavu životného prostredia – jeho zložiek má zvyčajne za následok negatívny
- **dôsledok** ("impact" - **I**) na zdravie človeka, biodiverzitu, funkcie ekosystémov, čo logicky vedie k formulovaniu opatrení a nástrojov v spoločnosti zameraných na eliminovanie, resp. nápravu škôd v životnom prostredí v poslednom článku tohto kauzálneho reťazca - ktorým je
- **odozva** ("response" - **R**).

D-P-S-I-R model pre biotu je zjednodušeným vyjadrením reality. Existujú ďalšie vzťahy a faktory (napr. sociálne–ekonomické) významne ovplyvňujúce životné prostredie, ktoré v modeli nie sú plne zahrnuté.

D-P-S-I-R model pre biotu

Podrobne spracované individuálne indikátory ochrany prírody a biodiverzity SR sú sprístupnené na stránke www.enviroportal.sk/indikatory. Zahŕňajú popis indikátora, hodnotenie trendov, vytýčené politické ciele vo vzťahu k indikátoru, medzinárodné porovnanie, odkazy k problematike.

Zoznam agregovaných a individuálnych indikátorov ochrany prírody a biodiverzity v SR podľa D-P-S-I-R modelu

Postavenie v D-P-S-I-R* štruktúre	Agregovaný indikátor	P.č.	Individuálny indikátor	
Hnacia sila	Urbanizácia	1.	Demografický vývoj	
		2.	Pohyb obyvateľstva a urbanizačné tlaky	
		3.	Formovanie sídelnej štruktúry SR	
		4.	Zeleň v mestských sídlach	
	Doprava	5.	Dopravná infraštruktúra	
	Lesníctvo	6.	Lesnatosť	
		7.	Vlastnícka a užívateľská štruktúra lesov	
	Cestovný ruch	8.	Počty lokalít pre tzv. aktívne športy v národných parkoch	
		9.	Konflikty turistického ruchu so životným prostredím	
		10.	Stav zložiek životného prostredia v rekreačných oblastiach	
Tlak	Využívanie územia	11.	Zmeny krajinej pokrývky	
	Kvalita ovzdušia	12.	Indexy expozície AOT40 pre ochranu vegetácie	
		13.	Prekročenie kritických záťaží pre síru, acidifikačný dusík a eutrofizačný dusík	
		14.	pH zrážok	
		15.	Kontaminácia vody	
	Kontaminácia	16.	Kontaminácia pôdy	
		17.	Havarijné zhoršenie kvality vôd	
	Havárie a živelné pohromy	18.	Havarijné zhoršenie kvality ovzdušia	
		19.	Požiarovosť	
		20.	Povodne	
		21.	Geneticky modifikované organizmy	
	GMO	22.	Lov a kmeňový stav zveri	
		23.	Zarybnenie revírov a výlov rýb	
Stav	Rastlinstvo	24.	Počet a ohrozenosť taxónov rastlín	
	Živočíšstvo	25.	Počet a ohrozenosť živočíšnych taxónov	
Odozva	Ochrana flóry	26.	Vypracovávanie osobitných režimov ochrany, resp. programov záchrany	
		27.	Červený zoznam rastlín SR	
		28.	Štátom chránené druhy rastlín	
		29.	Medzinárodne chránené druhy rastlín	
		30.	Červený zoznam živočíchov	
	Ochrana fauny	31.	Počty rehabilitovaných a od prírody vypustených živočíchov	
		32.	Stráženie hniezd dravcov	
		33.	Transfery, reintrodukcie a reštitúcie živočíchov	
		34.	Zlepšenie generačných a pobytových podmienok živočíchov	
		35.	Prevádzka odchovných zariadení	
		36.	Budovanie zábran pre ochranu obojživelníkov	
		37.	Medzinárodne chránené druhy živočíchov	
		Územná ochrana	38.	Chránené územia SR na národnej úrovni
			39.	Stav chránených území
			40.	Biosférické rezervácie v SR
	41.		Chránené územia SR navrhnuté podľa Smernice EÚ o vtákoch	
	42.		Chránené územia SR navrhnuté podľa Smernice EÚ o biotopoch	
	43.		Chránené stromy	
44.	Stav chránených stromov			
45.	Mokrade chránené podľa Ramsarského dohovoru			

		46.	Podiel SR na svetovom prírodnom dedičstve
	Opatrenia ochrany prírody	47.	Územné systémy ekologickej stability
		48.	Posudzovania zásahov do prírody a krajiny
		49.	Inventarizačné výskumy a vypracovávanie PZ v CHÚ
		50.	Regulačné zásahy do krajiny

*D – driving force – hnacia sila

*P – pressure – tlak

*S – state – stav *I – impact – dopad

*R – response – odozva

2.2. Vypracovanie indikátorovej správy

Súbor environmentálnych indikátorov (súbor individuálnych a agregovaných indikátorov) usporiadaných v zmysle D-P-S-I-R modelu poskytuje teoretickú základňu pre vypracovanie tzv. **indikátorovej správy**, ktorej prioritným cieľom je poznať **príčinno-následné vzťahy** medzi činnosťou človeka a jej vplyvom na zložku ŽP – v tomto prípade bioty, a pomocou D-P-S-I-R reťazca a tak poskytnúť inovatívny pohľad na stav a vývoj ŽP prostredníctvom integrovaného hodnotenia.

Pre podmienky Slovenska bola vypracovaná indikátorová správa **Biota ako zložka životného prostredia v SR**, ktorá sa zameriava na zodpovedanie troch kľúčových politických otázok:

1/ Aký je súčasný stav bioty v SR?

2/ Čo ovplyvňuje stav bioty v SR?

3/ Aký je vývoj opatrení a legislatívnych nástrojov zameraných na ochranu bioty?

3. Implementácia environmentálnej politiky na ochranu bioty

3. 1. Politický rámec v Európskej únii

Politika EÚ v oblasti životného prostredia vychádza zo základného dokumentu Európskej Únie a Európskeho Spoločenstva. V článku 174 **Zmluvy o ES** sa píše, že "politikou Spoločenstva bude prispievať k napĺňaniu nasledujúcich cieľov:

- zachovávať, chrániť a zlepšovať kvalitu životného prostredia;
- starostlivé a rozumné zaobchádzanie s prírodnými zdrojmi;
- presadzovať opatrenia na medzinárodnej úrovni pre zaobchádzanie s regionálnymi alebo celosvetovými problémami".

Európska únia začala vyvíjať **prvé iniciatívy** v oblasti environmentálnej politiky začiatkom 70. rokov. Parížsky summit (1972) deklaroval význam riešenia environmentálnych problémov v úzkej súvislosti s ďalšími aspektmi ochrany spotrebiteľa a uložil príslušným orgánom ES vypracovať programy činnosti v oblasti životného prostredia a podávať hlásenia ich plnenia.

Cieľom postupne rozvíjanej environmentálnej politiky EÚ sa stalo zachovanie a vylepšovanie kvality životného prostredia. Hlavný dôraz bol pritom kladený najmä na zabezpečenie ochrany ľudského zdravia a efektívne využívanie prírodných zdrojov. Koncepcia environmentálnej politiky EÚ sa začala premietat' do **environmentálnych akčných programov**.

1. **Prvý** environmentálny akčný program (1973-76) bol založený na všeobecných princípoch environmentálnej politiky: princíp prevencie, princíp nápravy škôd na ŽP pri zdrojoch znečistenia, princíp "znečisťovateľ platí", princíp chápania environmentálnej politiky ako politiky premietajúcej sa do všetkých ostatných politík EÚ.
2. **Druhý** environmentálny akčný program (1977-81) uvádza, podobne ako prvý akčný program, množstvo kľúčových opatrení, ktoré je potrebné realizovať v krajinách EÚ.
3. **Tretí** environmentálny akčný program (1982-86) priniesol v jeho obsahu významnú zmenu. Postupne sa začína presadzovať iný ústredný princíp environmentálnej politiky - princíp prevencie (predchádzania environmentálnym škodám). Rovnako dôležité bolo aj rastúce presvedčenie o ekonomickej i environmentálnej potrebe prísnych štandardov na ochranu ŽP.
4. **Štvrtý** environmentálny akčný program (1987-92) sa plnil už v období realizácie Jednotného európskeho aktu, ktorý sa roku 1992 zavŕšil dobudovaním jednotného trhu tovaru, služieb, kapitálu a pracovných síl v EHS. Nadviazal na ciele predchádzajúceho programu hlavne v oblasti premietnutia ochrany ŽP do všetkých úsekov činnosti EHS. Obsahoval viaceré iniciatívy týkajúce sa napr. rozvoja biotechnológií, ochrany urbanizovaných, pobrežných a horských oblastí.
5. **Piaty** environmentálny akčný program nazvaný "Smerom k udržateľnosti" (Towards Sustainability) bol prijatý na obdobie rokov 1992-2000. Znamená strategický prechod od nápravných opatrení k preventívnym. Súčasne sa v ňom zdôrazňuje potreba racionálnejšieho využívania zdrojov prostredníctvom nižšej výroby, efektívnejšieho využívania vyrobených produktov a recyklácie. Nový strategický prístup sa síce týka predovšetkým piatich kľúčových sektorov - priemyslu, energetiky, dopravy, poľnohospodárstva a turistiky - environmentálne aspekty však tvoria integrálnu súčasť politiky EÚ aj v ďalších odvetviach. Piaty program tiež zohľadňuje závery Konferencie o životnom prostredí a rozvoji (UNCED), konanej roku 1992 v Rio de Janeiro.
6. **Šiesty** environmentálny akčný program označuje za prioritné oblasti predovšetkým klimatické zmeny, **ochranu prírody a biodiverzitu**, životné prostredie a zdravie ľudí, prírodné zdroje a odpadové hospodárstvo. Strategickými cieľmi programu sú: zrýchliť implementáciu už prijatých právnych predpisov; zásady environmentálnej politiky integrovať do odvetvových politík; v záujme ochrany životného prostredia je potrebná užšia spolupráca s priemyslom, obchodným sektorom a zákazníkom; zvýšiť informovanosť občanov, aby mohli prijať zodpovedné rozhodnutia; pri obrábaní pôdy zohľadniť environmentálne princípy.

Zodpovednosť za riešenie environmentálnych problémov zakotvil aj **Jednotný európsky akt**, v ktorom bola environmentálna politika vymedzená ako predmet prioritného záujmu EÚ.

Premietla sa aj do zmlúv o Európskej únii (zmluva o vybudovaní hospodárskej a menovej únie, Zmluva o vybudovaní politickej únie), ktoré vstúpili do platnosti 1.11.1993.

Jednou z 13 hlavných oblastí environmentálnej politiky EÚ je aj „*Ochrana prírody a biodiverzity*“.

Legislatíva Európskej Únie v oblasti životného prostredia sa vyvíjala viac ako 35 rokov a dnes pozostáva z vyše 350 právnych dokumentov. Právo životného prostredia člení na sektory, v rámci ktorých prijala viaceré smernice a nariadenia na ochranu jednotlivých zložiek životného prostredia.

Medzi základné **právne predpisy na ochranu prírody** patria smernice, nariadenia a rozhodnutia, ktoré upravujú ochranu voľne žijúcich organizmov a ich biotopov, obchod s chránenými druhmi, chov voľne žijúcich živočíchov v zoologických záhradách a ochranu lesov, napr.:

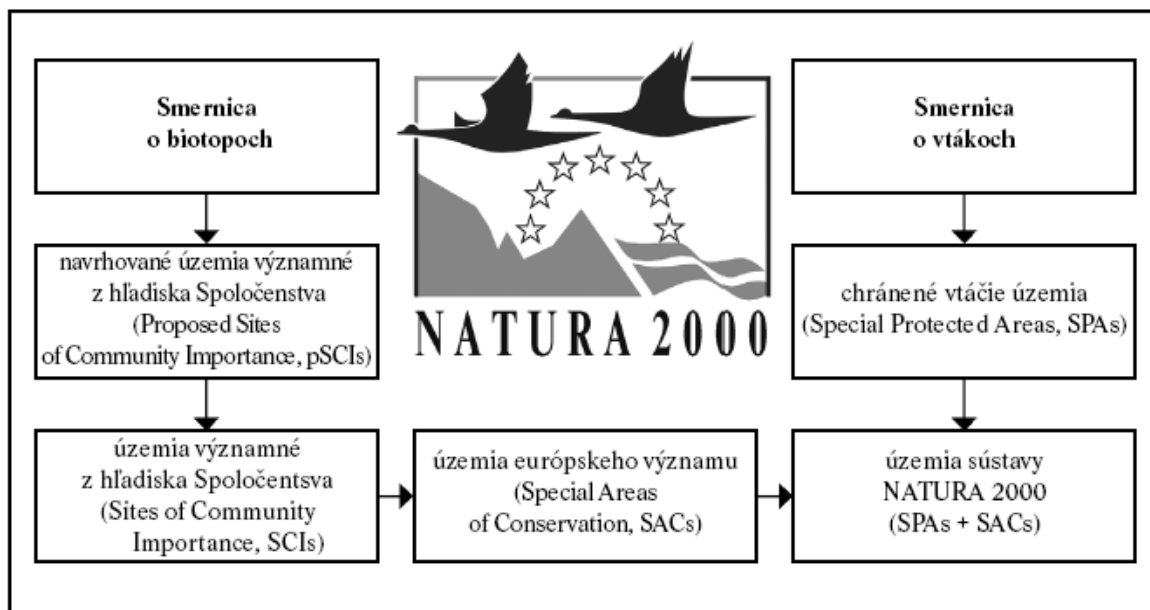
- Smernica Rady č. 92/43/EHS o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín v platnom znení
- Smernica Rady č. 79/409/EHS o ochrane voľne žijúcich vtákov v platnom znení
- Smernica Rady č. 83/129/EHS týkajúca sa dovozu koží mláďat určitých druhov tuleňov a výrobkov z nich vyrobených do členských štátov
- Smernica Rady č. 99/22/EHS o chove voľne žijúcich živočíchov v zoologických záhradách
- Nariadenie Rady č. 338/97/ES o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a rastlín reguláciou obchodu s nimi
- Nariadenie Komisie č. 1808/2001/ES, ktorým sa ustanovujú podrobné pravidlá týkajúce sa implementácie nariadenia Rady č. 338/97/ES o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a rastlín reguláciou obchodu s nimi
- Nariadenie Rady č. 348/81/EHS o spoločných pravidlách pre import veľrýb alebo iných produktov z veľrybotvarých cicavcov
- Nariadenie Komisie č. 776/2004/ES, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie Komisie č. 349/2003/ES, ktorým sa pozastavuje dovoz exemplárov určitých druhov voľne žijúcich živočíchov a rastlín do Spoločenstva
- Nariadenie Rady č. 3254/91/EHS zakazujúce v Európskom spoločenstve používanie nášľapných pascí a dovážanie koží a tovarov vyrobených z určitých druhov voľne žijúcich živočíchov, pochádzajúcich z krajiny, v ktorej boli chytené použitím nášľapných pascí alebo inými metódami v rozpore s medzinárodne uznávanými humánnymi štandardnými metódami odchytov v znení neskorších predpisov.

Tvorba **sústavy Natura 2000** je jednou z najvýznamnejších európskych iniciatív na ochranu biodiverzity a „základným kameňom“ politiky EÚ v tejto oblasti. Členské štáty EÚ sa pri tvorbe tejto sústavy radia legislatívou, ktorá je pre ne záväzná. **Jej základ** v oblasti ochrany prírody tvoria **dve smernice**:

- smernica Rady č. 79/409/EHS o ochrane voľne žijúcich vtákov (známa tiež ako smernica o vtákoch),
- smernica Rady č. 92/43/EHS o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín (známa tiež ako smernica o biotopoch).

Tieto právne predpisy predstavujú najkomplexnejšiu právnu normu na ochranu prírody vo svete.

Natura 2000 symbolizuje ochranu prírodných hodnôt Európskej únie. Ide o sústavu chránených území členských štátov EÚ, ktorej **cieľom** je zachovať prírodné dedičstvo významné pre EÚ ako celok a nielen pre príslušný členský štát. Natura 2000 bude predstavovať sústavu chránených území európskeho významu vyhlásených na ochranu biotopov, živočíchov a rastlín, ktoré sú na území členských štátov EÚ vzácné alebo ohrozené.

3.2. Politický rámec v Slovenskej republike

Ochrana prírody a krajiny je verejným záujmom. Príroda i krajina sú súčasťou národného bohatstva a na ich stave priamo či nepriamo závisí tiež naša ekonomická, ale aj kultúrna úroveň. Medzi hodnoty strategického významu pre ľudskú spoločnosť, o ktorú musí dbať Slovenská republika, dnes už aj v kontexte s Európskou úniou, patrí udržanie alebo zvýšenie biologickej rozmanitosti, udržanie a obnova prirodzených funkcií ekosystémov a vyvážené funkčné využívanie krajiny, zaisťujúce ochranu jej prírodných a kultúrnych hodnôt.

Právo na ochranu životného prostredia definuje v prvom rade **Ústava SR** (v šiestom oddiele), pričom v článku 44 hovorí, že:

- (1) Každý má právo na priaznivé životné prostredie.
- (2) Každý je povinný chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo.
- (3) Nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky.
- (4) Štát dbá o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov.

Prvým programovým dokumentom v podmienkach Slovenskej republiky, nadväzujúcim na významné medzinárodné podujatia začiatkom 90. rokov (UNCED a celoeurópske konferencie environmentálnych ministrov), sa stala **Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky** (schválená uznesením vlády SR č. 619/1993 a uznesením NR SR č. 339/1993). Nadväzujú na ňu ostatné koncepčné dokumenty a stratégie dotýkajúce sa jednotlivých oblastí environmentálnej politiky, ktoré boli vypracované v období od jej vzniku (napr. Národný environmentálny akčný program, Národná stratégia ochrany biodiverzity, Národný klimatický program SR).

a) Stratégia **vychádza** zo zhodnotenia súčasnej environmentálnej situácie na Slovensku a vo svete.

Bolo v nej **formulovaných** 70 krátkodobých cieľov do roku 1996, ďalej 59 strednodobých cieľov do rokov 2000 až 2010 a 33 všeobecných a parciálnych dlhodobých cieľov do roku 2030 a dlhšie.

Stratégiu určuje 5 odvetvovo orientovaných **priorít** na celé obdobie jej platnosti, kde jedným z nich je i „*priorita V.: zachovanie biologickej rôznorodosti, ochrana a racionálne využívanie prírodných zdrojov a optimalizácia priestorovej štruktúry a využívania krajiny*“.

Uznesením vlády SR č. 350/1996 bol schválený prvý Národný environmentálny akčný program. Druhým komplexným programovým dokumentom, ktorý naň nadväzuje, ako aj na Stratégiu, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky je **Národný environmentálny akčný program II** (NEAP II). Vychádza zo stavu životného prostredia a starostlivosti oň, hodnotenej aj z medzinárodného hľadiska vo väzbe na proces po Konferencii OSN o životnom prostredí a rozvoji (Rio de Janeiro '92) a riešenia environmentálnych problémov v rámci Európy, osobitne vo vzťahu k Stredoeurópskemu regiónu a k Európskej únii. Jeho hlavnou úlohou je upresnenie východísk a sformulovanie nových (upravených) cieľov a opatrení na ich realizáciu tak, aby došlo k zjednotenému koncepčnému riešeniu environmentálnych problémov pri zohľadnení odvetvových i regionálnych špecifík.

Časovým horizontom NEAP II bol rok **2002**, no i napriek tomuto termínu ide o **dokument otvorený**. Obsahuje návrh opatrení investičného, programového, koncepčného, legislatívneho, investičného, administratívneho i výchovno-vzdelávacieho charakteru. Jednotlivé opatrenia sú členené podľa sektorov, pričom pod sektorom E sa nachádza „**Starostlivosť o prírodu a krajinu a územný rozvoj**“.

Národná stratégia ochrany biodiverzity na Slovensku

V roku 1992 bol v Riu de Janeiro otvorený na podpis **Dohovor o biologickej diverzite**. Slovenská republika sa zmluvnou stranou Dohovoru stala 23. novembra 1994.

Ako odpoveď na článok 6 tohto Dohovoru, ktorý vyžaduje, aby „*každá zo zmluvných strán v súlade so svojimi špecifickými podmienkami a možnosťami rozvíjala národné stratégie, plány alebo programy na ochranu a trvalo udržateľné využívanie biologickej diverzity*“, bola spracovaná v období rokov 1996-1997 **Národná stratégia ochrany biodiverzity**, schválená vládou SR 1. apríla 1997 uznesením č. 231. Národná rada SR ju odsúhlasila 2. júna 1997.

Rozhodnutie spracovať Národnú stratégiu ochrany biodiverzity na Slovensku **vyplývalo** nielen z ustanovení Dohovoru, ale aj z viacerých medzinárodných záväzkov SR, ako aj z absencie kľúčového koncepčného dokumentu, ktorý by sa zaoberal ochranou prírody a krajiny, druhovou a ekosystémovou rôznorodosťou a problematikou genetickej diverzity.

V dokumente *Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky* je vypracovanie národnej stratégie ochrany biodiverzity zaradené medzi krátkodobé ciele v oblasti starostlivosti o prírodu a krajinu. Spracovanie stratégie bolo podporené i uznesením tretej Konferencie ministrov životného prostredia „*Životné prostredie pre Európu*“ (Sofia 25.10.1995), ktorá v odstavci 28 požadovala, aby do roku 1998 každá zmluvná strana vypracovala národné stratégie, plány a programy o biologickej diverzite.

Národná stratégia ochrany biodiverzity na Slovensku identifikuje **24 strategických cieľov** a v ich rámci **143 strategických smerov**, v ktorých je potrebné dosiahnuť celoštátny konsenzus, aby sa posilnila ochrana biodiverzity, podporilo trvalo udržateľné využívanie jej zložiek a rovnocenné rozdeľovanie prínosov z využívania biologickej diverzity medzi národmi. Ochrana biodiverzity a využívanie jej zložiek by sa podľa Dohovoru mali realizovať v súlade so stratégiami a programami jednotlivých sektorov a rezortov.

Vychádzajúc z Dohovoru o biologickej diverzite pri implementácii Národnej stratégie ochrany biodiverzity na Slovensku sa musia brať do úvahy tieto **riadiace princípy**:

- biodiverzita sa musí chrániť v celej šírke - prednostne in-situ (v mieste výskytu),
- umelo vyvolaný úbytok biodiverzity sa musí kompenzovať v najvyššej možnej miere,
- diverzita krajiny sa musí zachovať, aby sa zachovala variabilita foriem života na všetkých úrovniach,
- prírodné zdroje sa musia vždy využívať trvalo udržateľným spôsobom,

- každý musí byť zodpovedný za ochranu biodiverzity a jej trvalo udržateľné využívanie.

Uznesením vlády SR č. 515/1998 bol vypracovaný *Akčný plán implementácie Národnej stratégie ochrany biodiverzity na Slovensku pre roky 1998 – 2010*. V roku 2002 bol vypracovaný **Aktualizovaný akčný plán pre implementáciu Národnej stratégie ochrany biodiverzity na Slovensku pre roky 2003 - 2010** (uznesenie vlády SR č. 1209/2002 zo dňa 6.11.2002).

V roku 1998 bola vypracovaná **Národná správa o ochrane biologickej diverzity na Slovensku**, ktorá je prvou správou predloženou Slovenskou republikou podľa článku 26 Dohovoru o biologickej diverzite.

Hlavnými **strategickými cieľmi** Národnej stratégie ochrany biodiverzity na Slovensku sú:

OCHRANA BIODIVERZITY

Identifikácia stavu zložiek biologickej diverzity,
Kontrola procesov negatívne ovplyvňujúcich biologickú diverzitu,
Posilnenie ochrany biodiverzity "in situ",
Posilnenie ochrany genetickej diverzity,
Posilnenie národných kapacít pre ochranu "ex-situ",
Vybudovanie komplexného monitorovacieho systému pre sledovanie zmien v biodiverzite na všetkých úrovniach.

TRVALO UDRŽATEĽNÉ VYUŽÍVANIE BIODIVERZITY

Zabezpečenie ekologicky trvalo udržateľného lesného hospodárstva,
Postupná náhrada nevhodných hospodárskych postupov ekologickým a trvalo udržateľným hospodárením,
Podpora ochrany biodiverzity zavedením trvalo udržateľných praktík v poľovníctve a rybárstve,
Zabezpečenie, aby sa pri love a zbere zohľadňovalo zachovanie dlhodobej životaschopnosti jednotlivých druhov,
Podpora koncepcie ekologicky trvalo udržateľného turistického podnikania,
Zvýšenie bezpečnosti v biotechnológiách a podpora prístupu dostupnosti k nim a k prínosom prameňom z ich využívania.

VŠEOBECNÉ OPATRENIA PRE OCHRANU A TRVALO UDRŽATEĽNÉ VYUŽÍVANIE BIODIVERZITY

Zmena politiky smerom k prepojeniu úsilia o zachovanie biodiverzity s využívaním prírodných zdrojov,
Príprava vhodných legislatívnych nástrojov na podporu implementácie Dohovoru,
Podpora spolupráce medzi všetkými zainteresovanými subjektmi, aby sa zabránilo duplikácii činností a vytvorili sa možnosti pre efektívnejšiu ochranu biodiverzity a trvalo udržateľné využívanie biologických zdrojov,
Vyvinúť široko aplikovateľný systém stimulujúcich opatrení na ochranu biodiverzity a jej trvalo udržateľné využívanie,
Zabezpečiť, aby sa pri územnom plánovaní využitia krajiny brali do úvahy aj princípy zachovania biodiverzity,
Podpora výskumu orientovaného na ochranu biodiverzity a jej trvalo udržateľné využitie,
Podpora vytvárania ľudských aj inštitucionálnych kapacít na ochranu biodiverzity a jej trvalo udržateľné využívanie,
Podpora všetkých foriem výchovy a rastu uvedomovania si dôležitosti zachovania biodiverzity a trvalo udržateľného využívania jej zložiek,
Posilnenie uplatňovania princípov ochrany biodiverzity v procese posudzovania vplyvov činností na ŽP,
Ustanovenie celoštátneho mechanizmu "clearing-house" vzťahujúceho sa na biodiverzitu,
Na národnej úrovni posilniť finančné mechanizmy na ochranu biodiverzity a jej trvalo udržateľné využívanie.

MEDZINÁRODNÁ SPOLUPRÁCA

Spolupráca pri implementácii Dohovoru na regionálnej i medzinárodnej úrovni.

Vláda SR schválila dňa 24. mája 2006 **Koncepciu ochrany prírody a krajiny**. Koncepcia nadväzuje na vládnu Koncepciu rozvoja štátnej ochrany prírody do roku 2005, schválenú v roku 1987, ktorá bola v prevažnej miere splnená, v súčasnej dobe je prekonaná a stratila opodstatnenie. Po roku 1989 boli vládou a NR SR prijaté viaceré koncepčné dokumenty,

ktoré sa parciálne zaoberali problematikou ochrany prírody a krajiny. Potreba vypracovania novej súhrnnej koncepcie vyplynula najmä zo súčasnej environmentálnej situácie v SR a v Európe, ako aj z prijatia, uplatňovania a dodržiavania nového zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny, ktorým boli transformované do environmentálneho práva SR príslušné právne predpisy EÚ a ustanovenia medzinárodných dohovorov zameraných na ochranu prírody a krajiny.

Základné východiská určujúce postup SR pri zabezpečovaní ochrany prírody a krajiny sú:

- plnenie povinností vyplývajúcich z členstva SR v Európskej únii,
- spolupráca s vlastníkmi (správcami, nájomcami) pozemkov v chránených územiach,
- vlastníctvo pozemkov v chránených územiach a vzťah vlastníkov (správcov, nájomcov) pozemkov k ich obhospodarovaniu v súlade s požiadavkami ich ochrany,
- výška a spôsob pokrytia nevyhnutných nákladov vyplývajúcich z potrieb ochrany prírody a krajiny,
- transparentný postup vymedzovania chránených častí prírody a krajiny a realizácia ich obhospodarovania na základe vedeckých poznatkov,
- koherentný postup štátnych orgánov a organizácií pri využívaní chránených častí prírody,
- zapojenie samospráv a verejnosti do ochrany prírody a krajiny.

Koncepcia, v zmysle § 54 ods. 3 zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny a v súlade s § 20 ods. 1 vyhlášky MŽP SR č. 24/2003 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny, **hodnotí** stav ochrany prírody a krajiny, **určuje** strategické ciele a opatrenia na ich dosiahnutie, osobitne v územnej ochrane prírody a krajiny, druhovej ochrane a ochrane drevín, vo výchove a vzdelávaní, výkone štátnej správy, v spolupráci so samosprávou, s mimovládnyimi organizáciami, ako aj v medzinárodnej oblasti s využitím inštitucionálnych, právnych a ekonomických nástrojov. Je spracovaná na obdobie desiatich rokov a schvaľuje ju vláda SR.

Návrh **Národnej stratégie trvalo udržateľného rozvoja** (NSTUR) vypracovali v rokoch 1999-2000 s podporou Rozvojového programu OSN (UNDP) odborníci rôznych odvetví a profesií sústredených pri Regionálnom environmentálnom centre Slovensko. V rámci tohto dokumentu sa hľadali možnosti zosúladenia ekonomických, sociálnych a environmentálnych hľadísk rozvoja spoločnosti pri špecifikovaní požiadaviek a potrieb ich inštitucionálneho zabezpečenia. NSTUR bola schválená Vládou SR 10. októbra 2001 a Národnou radou SR 3. apríla 2002. V roku 2005 schválila Vláda SR **Akčný plán TUR v SR na roky 2005-2010**, ktorý nadväzuje na NSTUR. Jednou zo 14 prioritných oblastí akčného plánu je i *Ochrana a racionálne využívanie prírody a krajiny*.

Environmentálnou politikou sa zaoberá aj **Národohospodárska stratégia SR** (NHSR), ktorá predstavuje rozpracovanie jednotlivých politík, prioritných pre obdobie rokov 2005-2013 a ktorej strategickým cieľom je zabezpečiť maximálny ekonomický rast v podmienkach TUR. Jednou z priorit environmentálnej politiky ako súčasť NHSR je *„zachovanie biologickej a krajinnej diverzity, ochrana významných prírodných stanovišť a racionálne využívanie prírodných zdrojov“*.

Štátna environmentálna politika je v súčasnosti determinovaná najmä novým programovým vyhlásením vlády SR. **Programové vyhlásenie vlády** z augusta 2006 v oblasti Ochrany prírody a tvorby krajiny uvádza, že *„vláda bude presadzovať ekologicky citlivé využitie krajiny, pričom rozvoj spoločenských a hospodárskych aktivít v nej musí rešpektovať a podporovať zachovanie existujúcich historických, kultúrnych a prírodných hodnôt ako predpokladu rozvoja ekoturizmu a cestovného ruchu. Situácia si zároveň vyžaduje prehľadné hranice a dotvorenie jednotnej sústavy rôznych chránených častí krajiny, vrátane európskej siete Natura 2000, ako aj uplatnenie programov starostlivosti a racionálneho systému manažmentu chránených území, osobitne v národných parkoch. Mimoriadnu pozornosť bude venovať regenerácii prírodného prostredia Tatranského*

národného parku, ako aj ďalších chránených území postihnutých živelnými pohromami a devastáčnými faktormi. Rozvoj environmentálnej osvetu a regulovaného cestovného ruchu si vyžiada ďalšie budovanie infraštruktúry ochrany prírody a krajiny, najmä náučných chodníkov a lokalít, geoparkov, informačných a školiacich zariadení. Vláda zabezpečí ochranu a revitalizáciu mokraďových a lužných spoločenstiev. Základným nástrojom environmentálnej politiky štátu i samosprávnych orgánov je krajinné plánovanie ako súčasť územného plánovania a integrovaného manažmentu krajiny, ktorým sa budú prenášať do nej záujmy ochrany prírody a jej zdrojov, podpora regenerácie zanedbaných plôch a zvyšovanie úrovne územného systému ekologickej stability. Vláda výraznejšie podporí aktivity obcí, podnikateľov a mimovládnych organizácií zameraných na regeneráciu poškodeného životného prostredia, ochranu a revitalizáciu ekosystémov v zaťažených a chránených oblastiach“.

4. Aký je súčasný stav bioty v SR?

Z hľadiska prírodných podmienok je Slovensko značne rôznorodá krajina. Rozprestiera sa prevažne v hornatom území západnej časti Karpatského oblúka v sústave Západných Karpát a zároveň je hranicou niekoľkých hlavne európskych rozvodí. Členité územie Slovenska sa rozprestiera na ploche 49 034 km². Nadmorská výška sa pohybuje v rozmedzí od 92 m n.m. až 2 655 m n.m. Naša krajina patrí do mierneho klimatického pásma, ale podnebie je miestne výrazne ovplyvňované nadmorskou výškou a typom reliéfu, pričom v nížinách dosahuje priemerná ročná teplota 9-10°C. Celková dĺžka riek dosahuje 44 943 km. Geologická stavba územia podmieňuje častý výskyt termálnych a minerálnych prameňov. Na Slovensku žije viac ako 5 389 000 obyvateľov, osídlenie je veľmi nerovnomerné. Geografická poloha Slovenska v strede Európy a na hranici Karpát a Panónskej nížiny podmieňuje bohatosť flóry a fauny. Rastlinné spoločenstvá predstavujú pestrú paletu od teplomilných a suchomilných až po vlhkomilné a od nížinných až po vysokohorské.

Na Slovensku bolo doposiaľ opísaných približne 11 320 rastlinných druhov (vrátane rias), viac ako 24 000 živočíšnych druhov (vrátane bezstavovcov a 1 000 druhov prvokov). Odhady sú však vyššie, napríklad počet živočíšnych druhov sa odhaduje na 40 000 (medzery sú najmä v poznaní takých skupín organizmov, ktoré je ťažké pozorovať a klasifikovať, napríklad bezstavovcov, húb, rias a jednobunkových organizmov, na ktoré sa špecializuje málo odborníkov). Rovnako absentujú údaje o zastúpení druhov európskeho významu a chýbajú aj celoplošné údaje o výskyte na úrovni populácií. Nedostatočné sú tiež komplexné poznatky o rozšírení ostatných osobitne nechránených druhov rastlín, živočíchov a ich biotopov. V dôsledku rozvoja zameraného na intenzívne využívanie prírodných zdrojov mnohé rastlinné a živočíšne druhy vyhynuli, niektoré sa stali vzácnymi, iné ohrozenými.

Ako endemity je klasifikovaných 92 druhov živočíchov, 161 ako nepôvodné druhy prirodzeného pôvodu a 220 taxónov vyšších rastlín. Medzi endemitmi spomedzi živočíchov prevládajú karpatské endemity zaradené do 102 taxónov, z ktorých väčšina sú bezstavovce. V horských jazerách Tatier sa nachádzajú ulitníky *Tatriella slovenica* a *Trichondrillus tatricus*. Hmyz je zastúpený podunajským endemitom - efemérou podenkou veľkou (*Paliugenia longicauda*) a napr. chrobákom fúzačom zemolezovým (*Gaurotes exellens*).

Najvýraznejšie sa na zmene genofondu pôvodných druhov rastlín a živočíchov prejavuje fragmentácia a zmeny biotopov. K negatívnym faktorom, ktoré ich ovplyvňujú, patrí aj rozširovanie nepôvodných druhov organizmov, pričom osobitne nebezpečnými sú invázne druhy.

Zoznam individuálnych indikátorov ochrany prírody a biodiverzity relevantných pre charakteristiku stavu bioty

Postavenie v D-P-S-I-R* štruktúre	Individuálny indikátor
Stav	Počet a ohrozenosť taxónov rastlín
	Počet a ohrozenosť živočíšnych taxónov

4.1. Rastlinstvo

Pre SR majú svojou jedinečnosťou význam pôvodné a prirodzené rastlinné spoločenstvá Západných Karpát. Z celkového počtu 11 323 druhov rastlín na Slovensku sa však viac ako jedna tretina pôvodných druhov rastlín nachádza v rôznom stupni ohrozenosti. Najviac kriticky ohrozených druhov flóry SR pochádza z biotopov globálne ohrozených v celej strednej Európe (rašeliniská, mokrade, zaplavované lúky, slaniská, piesky).

Ohrozených je na Slovensku cez **30% vyšších rastlín** a cca **15% nižších rastlín**. Z celkového počtu 3 352 druhov vyšších rastlín Slovenska bolo 1 270 zapísaných

v **Červenom zozname** papradí a kvitnúcich rastlín flóry Slovenska, z čoho **vyhynutých** je **73** druhov a **220 druhov** je klasifikovaných ako **endemity**. Celkovo je rizikových taxónov rastlín 2 860, z čoho vyhynutých je 197.

Na Slovensku je **chránených 10,66 %** druhov rastlín, čo predstavuje 1 368 vyšších a nižších druhov rastlín (z toho 518 chránených v krajinách EÚ). 88,3 % predstavujú cievnaté rastliny, 3,3 % machorasty, 1,5 % lišajníky, 6,2 % huby a 0,5 % riasy.

Základnou **príčinou ohrozenia rastlín** je deštrukcia stanovišť – či už priama (napr. premena ekosystémov, výstavba, ťažba nerastných surovín), alebo nepriama (napr. znečisťovanie, zmeny vodného režimu), pričom niekde doteraz nepoznáme ich pravé príčiny.

K negatívnym faktorom patrí aj rozširovanie nepôvodných druhov. Zo 616 **nepôvodných** druhov rastlín patrí na Slovensku 47 medzi invázne a 49 medzi potenciálne invázne druhy rastlín. Počet lokalít s výskytom **inváznych** druhov rastlín sa z roka na rok zvyšuje. Doteraz bolo v 345 MCHÚ zaevidovaných 175 nepôvodných druhov rastlín.

4.2. Živočíšstvo

Živočíchy tvoria nezastupiteľnú zložku všetkých typov spoločenstiev biosféry. V zložitých potravných reťazcoch prispievajú rozhodujúcou mierou k ekologickej rovnováhe v obehú látok a energie. Geografická poloha Slovenska podmieňuje bohatstvo diverzity fauny. Opísaných bolo u nás viac ako 28 800 živočíšnych druhov, no ich ohrozenosť je čoraz aktuálnejšia.

Z vyše 24 000 taxónov **bezstavovcov** na Slovensku je v nejakej kategórii ohrozenosti podľa IUCN ohrozených cez 2 070 a zo 422 taxónov **stavovcov** je spolu ohrozených 244 (**57,8 %**). Vyhynutých je 42 druhov živočíchov. Počet rizikových taxónov živočíchov sa za posledné 2 roky nezmenil.

Národné červené zoznamy chránených živočíchov sú spracované pre všetky skupiny stavovcov a pre vybrané skupiny bezstavovcov. Absentuje však údajová základňa hlavne u bezstavovcov.

Počet štátom **chránených** živočíšnych taxónov vzrástol na **792 taxónov** na úrovni druhu a poddruhu a na 12 taxónov na úrovni rodu, z toho 257 chránených v krajinách EÚ. V súlade s právom EÚ sú u nás chránené všetky druhy voľne žijúcich vtákov prirodzene sa vyskytujúcich na európskom území členských štátov EÚ.

V zmysle poľovníckych právnych predpisov je z celkového počtu chránených druhov živočíchov medzi poľovnú zver zaradených 11 druhov cicavcov a 43 druhov vtákov, pod režim rybárskeho zákona spadá 17 chránených druhov rýb. Uplatňovanie dvoch právnych režimov spôsobuje problémy pri zabezpečovaní manažmentu chránených živočíchov a v rozhodovacích procesoch.

Pre územie Slovenska nebol spracovaný zoznam inváznych druhov živočíchov.

4.3. Stav biotopov

Vstupom SR do Európskeho spoločenstva sa významnou mierou mení systém ochrany prírody na Slovensku. Prostredníctvom siete Natura 2000 sú chránené okrem najvzácnejších a najohrozenejších druhov rastlín a živočíchov i vybrané biotopy na území Európskej únie.

Prehľad slovenského systému biotopov podľa formačných skupín a ich významu

Formačná skupina	Kód formačnej skupiny	Prioritné biotopy európskeho významu	Biotopy európskeho významu	Biotopy národného významu	Ostatné biotopy	Všetky biotopy
1. Slaniská a biotopy s výskytom halofytov	Sl	3	-	1	-	4
2. Piesky a pionierske porasty	Pi	3	1	1	-	5
3. Vodné biotopy	Vo	-	5	1	3	9
4. Nelesné brehové porasty	Br	-	6	-	2	8
5. Krovínové a kríčkové biotopy	Kr	2	4	2	3	11
6. Alpínska vegetácia	Al	-	6	3	-	9
7. Teplo a suchomilné travinno-bylinné porasty	Tr	5	2	2	-	9
8. Lúky a pasienky	Lk	-	5	6	1	12
9. Rašeliniská a slatiny	Ra	2	4	-	1	7
10. Prameniská	Pr	1	-	2	-	3
11. Skalné a sutinové biotopy	Sk	1	6	-	1	8
12. Lesy	Ls	12	14	7	-	33
13. Ruderálne biotopy	X	-	-	-	10	10
Spolu		29	53	25	21	128

Biotopy sú u nás podľa Katalógu biotopov Slovenska členené na 13 formačných skupín, pričom celkový počet biotopov je 128, z čoho anexových je 82 (európsky významné biotopy podľa prílohy smernice EÚ o biotopoch).

Najohrozenejšími biotopmi na Slovensku sú vnútrozemské slaniská a slané lúky, karpatské travertínové slaniská, vnútrozemské panónske pieskové duny, alpínske a subalpínske travinno-bylinné porasty, alpínske snehové výležiská, suchomilné travinno-bylinné a krovínové porasty na vápencoch s výskytom druhov z čeľade *Orchidaceae*, aktívne vrchoviská, prechodné rašeliniská a trasoviská, vápnité slatiny s maricou pílkatou a druhmi zväzu *Caricoin davallianae*, slatiny s vysokým obsahom báz, penovcové prameniská.

4.3.1. Prirodzenosť lesov

Stupeň prirodzenosti lesných porastov charakterizuje mieru ich ovplyvnenia ľudskou činnosťou. Drevinové zloženie a výstavba sú faktorom významne ovplyvňujúcim biologickú diverzitu danej oblasti.

Jedna z klasifikácií prirodzenosti lesov ich rozdeľuje do troch kategórií:

1. lesy človekom neovplyvnené,
2. poloprirodné lesy a
3. plantáže.

Väčšinu lesov v Európe (aj na Slovensku) môžeme zaradiť medzi lesy prirodzené (poloprirodné). Preto by v budúcnosti mala byť zavedená klasifikácia s detailnejším členením prirodzených lesov, ktorá by pokrývala celú škálu týchto lesov od porastov obhospodarovaných prírodou blízkym spôsobom až po lesy, ktorých obhospodarovanie je už blízke plantážam.

Krajina	Lesy (tis. ha)
---------	----------------

		Neovplyvnené človekom	Polopri- rodné	Plantáže
Slovensko	2001	25,0	1 998,0	15,0

Zdroj: UNECE/FAO (2000) a aktualizácie

Na Slovensku v súčasnosti nemáme k dispozícii údaje, ktoré by plne vyhovovali uvedenej klasifikácii a taktiež chýba jednoznačná metodika na zaradenie porastov do jednotlivých stupňov prirodzenosti. Napriek uvedeným nedostatkom máme určitú predstavu o prirodzenosti našich lesných porastov (vyhodnotenie v rámci implementácie sústavy chránených území NATURA 2000).

4.4. Nerasty a skameneliny

Do zoznamu chránených nerastov je zahrnutých **12 typových nerastov a 61 významných nerastov**. Chránenými sú aj všetky **meteority** nájdené na území Slovenskej republiky. Do zoznamu chránených skamenelín je zahrnutých **655 typových skamenelín**. Na rozdiel od rastlín a živočíchov nie je zákonom ustanovená všeobecná ochrana minerálov a skamenelín.

5. Čo ovplyvňuje stav bioty v SR?

Zoznam individuálnych indikátorov ochrany prírody a biodiverzity relevantných pre charakteristiku hnacej sily a tlaku na biotu

Postavenie v D-P-S-I-R* štruktúre	Agregovaný indikátor	P.č.	Individuálny indikátor
Hnacia sila	Urbanizácia	1.	Demografický vývoj
		2.	Pohyb obyvateľstva a urbanizačné tlaky
		3.	Formovanie sídelnej štruktúry SR
		4.	Zeleň v mestských sídlach
	Doprava	5.	Dopravná infraštruktúra
	Priemysel a energetika		
	Poľnohospodárstvo		
	Lesníctvo	6.	Lesnatosť
		7.	Vlastnícka a užívateľská štruktúra lesov
	Cestovný ruch	8.	Počty lokalít pre tzv. aktívne športy v národných parkoch
9.		Konflikty turistického ruchu so životným prostredím	
10.		Stav zložiek životného prostredia v rekreačných oblastiach	
Tlak	Využívanie územia	11.	Zmeny krajinej pokrývky
	Kvalita ovzdušia	12.	Indexy expozície AOT40 pre ochranu vegetácie
		13.	Prekročenie kritických záťaží pre síru, acidifikačný dusík a eutrofizačný dusík
		14.	pH zrážok
	Kontaminácia prostredia	15.	Kontaminácia vody
		16.	Kontaminácia pôdy
	Havárie a živelné pohromy	17.	Havarijné zhoršenie kvality vôd
		18.	Havarijné zhoršenie kvality ovzdušia
		19.	Požiarovosť
		20.	Povodne
	GMO	21.	Geneticky modifikované organizmy
	Lov zveriny a rybolov	22.	Lov a kmeňový stav zveri
		23.	Zarybnenie revírov a výlov rýb

5.1. Urbanizácia

Nárast obyvateľstva a ich ekonomických aktivít prináša okrem radu pozitív aj výrazné negatíva, ktoré sa prejavujú v náraste zaťažených a ohrozených území so zvýšeným rizikom ohrozenia ľudského zdravia a **väčšej zraniteľnosti ekosystémov**.

Hustota osídlenia, pohyb obyvateľstva a jeho životný štýl sa prejavujú v neustálom dopyte po novom území a nových tokoch materiálu, energie, spotrebného tovaru a surovín. Vysoká koncentrácia obyvateľstva v ohraničenom priestore súčasne neprestajne mení a zvyčajne degraduje okolitú krajinu a jej ekologický potenciál.

Biota, jednotlivé ekosystémy, či krajina ako taká je do väčšej, či menšej miery ovplyvňovaná hlavne:

- demografickým vývojom,
- pohybom obyvateľstva a urbanizačnými tlakmi,
- budovaním dopravnej infraštruktúry,
- zmenou štruktúry pozemkov i

- zeleňou v mestských sídlach.

5.2. Ekonomické sektory

5.2.1. Doprava

Vplyv dopravy na biodiverzitu spočíva hlavne v **konflikte s chránenými územia**mi, vo **fragmentácii krajiny** a v **kolízii so živočíchmi**. Dopravná infraštruktúra prechádzajúca voľnou krajinou pri nadmernej hustote, alebo nesprávnom zasadení do rámca krajiny, môžu vyvolať narušenie biologickej rovnováhy, alebo nedostatočným technickým a ochranným vybavením môžu spôsobiť tiež rozsiahlejšie materiálne a kultúrne škody.

Výrazné zmeny v uplynulých rokoch sa v SR prejavili značným nárastom počtu motorových vozidiel. Zmeny v dopravnej situácii s tým súvisiace sa prejavili hlavne v mestách a obytných zónach, kde dochádza k zvyšovaniu zaťaženia životného prostredia a ovplyvňovaniu zdravotného stavu obyvateľstva. Odvetvie dopravy ako celok pôsobí negatívne na všetky zložky životného prostredia (ovzdušie, voda, pôda, fauna a flóra). Najviac postihované je však ovzdušie a to vplyvom spaľovania uhľovodíkových palív v spaľovacích motoroch dopravných prostriedkov (tvorba toxických alebo karcinogénnych látok: VOC, CO, NO_x, SO₂, TZL, ťažké kovy a látok, ktoré sa podieľajú na otepľovaní atmosféry Zeme: CO₂, N₂O, CH₄).

So vzrastajúcim automobilizmom i rozširovaním cestnej siete vzniká stále akútnejšie **nebezpečenstvo** nielen pre človeka, ale i **pre zver**, čo je mimoriadne závažný problém. Na rozdiel od ľudí má zver a vtáky, okrem zopár výnimiek, oči po stranách hlavy. Ich výhoda širokého zorného poľa im však znemožňuje vidieť priestorovo a tak nie sú schopné odhadnúť vzdialenosti a rýchlosti približujúcich sa vozidiel. K živočíchom najviac ohrozeným touto antropickou mortalitou patria obojživelníky, raticová či malá úžitková, resp. škodná zver, vydry a iné.

Zatiaľ však nie sú k dispozícii bližšie údaje.

Dopravné nehody zapríčinené lesnou a domácou zverou

	počet nehôd
2001	1 980
2002	2 244
2003	2 330

Zdroj: ŠÚ SR

5.2.2. Lesníctvo

Slovenská republika sa zaraďuje medzi najlesnatejšie krajiny v Európe. V období **po roku 1990** badáme značný posun v chápaní a správaní sa k lesom a ich zdrojom. Nastal nárast požiadaviek na plnohodnotné uplatňovanie verejnoprospešných (teda mimoprodukčných) funkcií lesov, pričom výmera hospodárskych lesov má odvtedy klesajúcu tendenciu a naopak podiel ochranných lesov a lesov osobitného určenia sa zvýšil.

Lesy majú v krajine nielen veľký hospodársky potenciál, ale aj viacnásobný krajinnooekologický, kultúrny, sociálny a environmentálny význam. Patria k najrozmanitejším a najrozšírenejším ekosystémom na svete. Lesy sú zdrojom dreva, poskytujú rekreačné možnosti a prostredie pre voľne žijúce rastliny a živočíchy, chránia zdroje vody a pôdy a zachytávajú znečistenie.

Lesnatosť osobitne chránených častí prírody (stupeň II. – V.) je **72,6 %**, z čoho vyplýva veľká dôležitosť lesných ekosystémov v týchto územiach. Celková výmera osobitne chránenej

prírody v SR je 1 135 427 ha, čo predstavuje 23,2 % z územia Slovenska a **viac ako 43 %** rozlohy lesného pôdneho fondu.

Biologická rozmanitosť lesných ekosystémov patrí k prioritám súčasného lesníctva a k hlavným úlohám LH na začiatku nového milénia. Je kardinálnym predpokladom stability lesných ekosystémov a kontinuálneho plnenia najmä ekologických a sociálnych funkcií lesov pre ľudstvo.

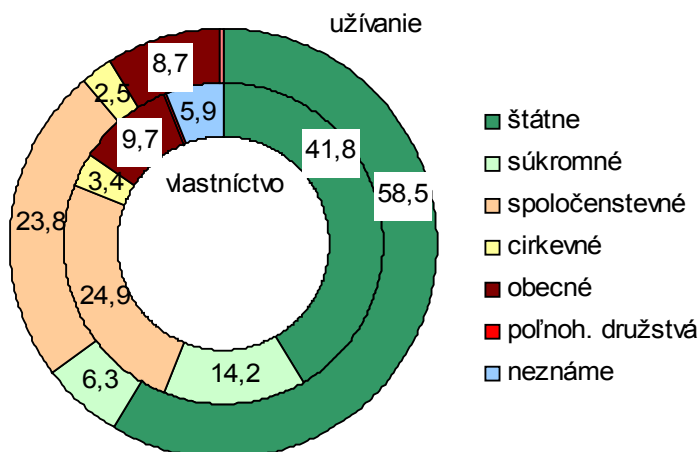
Významnou súčasťou reforiem po roku 1989 bola aj **transformácia vlastníckych vzťahov k lesom**, ktorá spočívala v prinavracaní vlastníctva pôvodným vlastníkom, čo môže mať aj negatívne sprievodné dôsledky, resp. tlaky na lesné ekosystémy či biodiverzitu.

Realizácia reštitučných zákonov v lesnom hospodárstve predstavuje zložitý proces. V poslednej dobe dochádza k stagnácii pri vydávaní majetku vlastníkom. Urýchlené usporiadanie reštitučných nárokov brzdí v prvom rade stav evidencie právnych vzťahov k lesnému pôdnu fondu a s tým súvisiace preukázanie vlastníckych práv, jeho rozdrobenosť, neidentifikovateľnosť lesných pozemkov v teréne, množstvo spoluvlastníckych podielov a preukázanie dedičských práv a znenie terajších právnych predpisov, ktoré je treba novelizovať.

Aj napriek týmto skutočnostiam sa podarilo od roku 1991 v oblasti zmierňovania majetkových krív v LH dosiahnuť priaznivé výsledky. Od začiatku reštitúcií do roku 2005 **požiadalo o vrátenie** vlastníckych a užívacích práv okolo 100 000 subjektov k výmere cez 990 tis. ha. V roku 2005 štátne organizácie LH odovzdali pôvodným vlastníkom lesné pozemky s výmerou 10 954 ha.

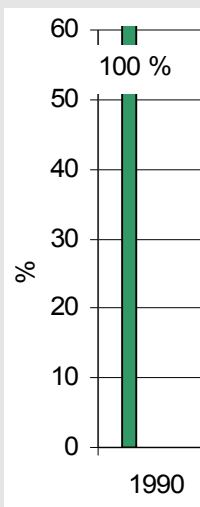
- Lesný pôdny fond, stavby a zariadenia slúžiace lesnému hospodárstvu, ktoré sú vo vlastníctve **štátu**, spravujú štátne organizácie lesného hospodárstva založené ústredným orgánom štátnej správy lesného hospodárstva (Lesy SR, š.p., Banská Bystrica, Lesopoľnohospodársky majetok Ulič, š.p. a Štátne lesy Tatranského národného parku. Tieto organizácie patria do pôsobnosti rezortu MP SR. Vojenské lesy a majetky SR, š.p., Pliešovce patria do riadiacej kompetencie rezortu Ministerstva obrany SR. Štátne organizácie LH obhospodarujú tiež lesy vlastníkov, ktorí si ich z rozličných príčin neprebrali, ako aj prenajaté od neštátnych subjektov).
- **Neštátny sektor** tvoria lesy súkromné, spoločenské, obecné, cirkevné a lesy poľnohospodárskych družstiev. Právnu a organizačnú formu subjektov v neštátnom sektore tvoria pozemkové spoločnosti s právnou subjektivitou a bez právnej subjektivity, spoločnosti s ručením obmedzeným, akciové spoločnosti, fyzické osoby zaregistrované na podnikanie alebo bez registrácie, ako aj osobitné útvary (hospodárske, príspevkové) obecného úradu.

Štruktúra vlastníctva a užívania lesov v roku 2005

Zdroj: NLC

Vývoj štruktúry vlastníctva lesov SR (%)

		 <p>Zdroj: NLC</p>	Receptor <ul style="list-style-type: none"> ■ neznáme ■ súkromné ■ cirkevné ■ obecné 	Interval spriemerovania <ul style="list-style-type: none"> ■ štátne ■ spolčenstevné ■ poľnohospodárske družstvá
	<p>Vlastníka lesného pozemku, resp. lesa, nemožno vždy stotožňovať s užívateľom (obhospodarovateľom) lesa, ktorý je nositeľom povinnosti pri hospodárení v lesoch vyplývajúcej z príslušných ustanovení legislatívnych predpisov.</p> <p>5.2.3. Cestovný ruch</p> <p>Konkrétne priestorové aktivity rekreácie a cestovného ruchu ovplyvňujú</p>			

		<p>životné prostredie a krajinu v pozitívnom i negatívnom smere. Turizmus predstavuje vzrastajúci zdroj tlaku na prírodné prostredie. Pokračujúci nekontrolovaný rast môže ohroziť trvalo udržateľný rozvoj a v prípade, ak nie sú turistické aktivity odborne, organizačne a priestorovo zodpovedným spôsobom zvládnuté, môžu mať za následok negatívne zmeny hlavne lokálneho prostredia.</p> <p>Negatívne vplyvy v sebe zahŕňajú predovšetkým spotrebu prírodných zdrojov (energia, voda, pôda, záber priestoru...), produkciu odpadov, nárast turistickej dopravy, zvyšovanie intenzity využívania dostupnej turistickej</p>		
--	--	---	--	--

		<p>infraštruktúry – tiež s tým spojenú jej eróziu (kritická erózia pôdy na značených turistických chodníkoch je na území NP Nízke Tatry, Malá Fatra, Muránska planina i Slovenský raj či TANAPu), ale tiež fragmentáciu chránených území cyklotrasami a značenými chodníkmi (hlavne v Pieninskom NP, NP Muránska planina i Slovenský raj). Najvyššia miera ohrozenosti maloplošných chránených území vplyvom aktivít cestovného ruchu sa prejavuje na území Tatranského národného parku, NP Nízke Tatry, NP Malá Fatra, Pieninského národného parku a NP Slovenský raj i CHKO Malé Karpaty, CHKO Strážovské vrchy, CHKO Poľana a</p>		
--	--	--	--	--

		<p>CHKO Vihorlat.</p> <p>Turizmus neprináša spravidla veľký rozsah environmentálnej degradácie v globálnej mierke. Viaceré z negatívnych vplyvov turizmu sú spôsobené predovšetkým sezónnou časovou a lokálnou koncentráciou priestorových aktivít. V hodnotných prírodných územiach a v turistických lokalitách, kde sa turistické aktivity z časového hľadiska koncentrujú na vysoké sezónne vrcholy, môžu byť negatívne vplyvy turizmu na environmentálne prostredie na lokálnej úrovni zvlášť významné.</p> <p>Na druhej strane turizmus nevyhnutne potrebuje kvalitné prostredie zahrňujúce atraktivitu krajiny a</p>		
--	--	--	--	--

	<p>prírodných zdrojov (horské územia, jazerá, lesy, biodiverzita a pod.). Environmentálne podmienky sú dôležitým rozvojovým faktorom turizmu. Strata biodiverzity a negatívne zmeny v štruktúre a scenérii krajiny majú negatívny vplyv na atraktivitu mnohých turistických cieľov.</p> <p>5.3. Kvalita ovzdušia</p> <p>Ovzdušie ako jedna zo zložiek životného prostredia a ako jeho neoddeliteľná súčasť je veľmi podstatná pre život na Zemi. Človek svojimi aktivitami veľkou mierou prispieva k jeho znečisteniu, ktoré je a môže byť príčinou mnohých environmentálnych problémov.</p> <p>Stav kvality</p>		
--	--	--	--

		<p>ovzdušia odrážajú imisie, t.j. škodliviny, ktoré sa nachádzajú v atmosfére. Ide predovšetkým o látky, ktoré bezprostredne sú v kontakte so živou zložkou a môžu ich vo zvýšených koncentráciách ohroziť.</p> <p>V roku 2005 sa regionálna úroveň koncentrácií oxidu siričitého pohybovala v rozpätí 0,43 µg S.m⁻³ (Chopok) až 1,74 µg S.m⁻³ (Liesek). Pri porovnaní s predchádzajúcim rokom sú hodnoty oxidu siričitého na väčšine staníc nižšie. Horná hranica koncentračného rozpätia predstavuje menej než 20 % z hodnoty kritickej úrovne oxidu siričitého (kritická úroveň pre les a prirodzenú vegetáciu je 10 µg S.m⁻³). V súlade s prílohou č.1</p>		
--	--	--	--	--

		<p>k vyhláške MŽP SR č. 705/2002 Z.z. limitná hodnota na ochranu ekosystémov je 20 $\mu\text{g SO}_2\cdot\text{m}^{-3}$ za kalendárny rok a zimné obdobie. Táto hodnota nedosiahla za rok 2005 na žiadnej zo staníc ani pätinu.</p> <p>Koncentrácie oxidov dusíka na regionálnych staniciach sa v roku 2005 pohybovali v rozpätí 0,69 - 2,64 $\mu\text{g N}\cdot\text{m}^{-3}$. Kritická úroveň koncentrácie oxidov dusíka (9 $\mu\text{g N}\cdot\text{m}^{-3}$ pre všetky ekosystémy) nebola na žiadnej regionálnej stanici v roku 2004 prekročená. Najvyššia koncentrácia oxidov dusíka nepredstavuje ani tretinu z kritickej úrovne. V súlade s prílohou č. 1 k vyhláške MŽP SR č. 705/2002 Z.z. limitná hodnota na</p>		
--	--	---	--	--

		<p>ochranu ekosystémov je 30 $\mu\text{g N.m}^{-3}$ za kalendárny rok. Táto hodnota nebola prekročená na žiadnej z regionálnej staníc.</p> <p>Limitné hodnoty SO_2 a NO_x, horné a dolné medze na hodnotenie úrovne znečistenia ovzdušia podľa vyhlášky č. 705/2002 Z.z.</p>			
SO₂ Lim itná hod not a ($\mu\text{g}/\text{m}^3$) Me dza na hod not eni e ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	Vegetácia	1r, 1/2r	20	12	8
NO_x	Vegetácia	1r	30	24	19,5

Cieľové hodnoty pre ozón podľa vyhlášky č. 705/2002 Z.z.

Účel	Parameter/ Priemerované obdobie	Cieľová hodnota ¹⁾	Rok, ku ktorému treba dosiahnuť cieľovú hodnotu ²⁾
Cieľová hodnota na ochranu vegetácie	AOT40 vypočítaná z 1-hodinových hodnôt od mája do júla	18 000 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$).h spriemerovaných za obdobie piatich rokov ⁴⁾	2010

Poznámky:

1) Tieto cieľové hodnoty a povolené prekročenia sú dané bez ohľadu na výsledky štúdií a revízií vykonaných na základe článku 11 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2002/3/ES, ktoré berú do úvahy rozličné geografické a klimatické podmienky v Európskom spoločenstve.

- 2) Súlad s cieľovými hodnotami sa bude hodnotiť od tohto dátumu. To znamená, že rok 2010 bude prvým rokom, z ktorého údaje sa použijú na vypočítanie súladu v priebehu nasledujúcich troch, resp. piatich rokov.
- 3) Maximálna hodnota priemernej osemhodinovej koncentrácie počas dňa sa vyberie z 24 osemhodinových kĺzavých priemerov vypočítaných z hodinových údajov a aktualizovaných každú hodinu. Každý osemhodinový priemer takto vypočítaný sa priradí ku dňu, v ktorom sa končí. Napríklad prvý osemhodinový priemer pre ktorýkoľvek deň bude od 17,00 hod. predchádzajúceho dňa do 01,00 hod. daného dňa; posledný osemhodinový priemer pre ktorýkoľvek deň bude od 16,00 hod. do 24,00 hod. daného dňa.
- 4) Ak trojročné alebo päťročné priemery nemôžu byť určené na základe úplného a usporiadaného súboru ročných údajov, minimálne ročné údaje požadované na kontrolu súladu s cieľovými hodnotami budú:
- pre cieľovú hodnotu na ochranu vegetácie: platné údaje za tri roky.

5.4. Havárie a živelné pohromy

Prírodné prostredie a v ňom žijúcu biotu ovplyvňujú, resp. negatívne zasahujú aj havárie spôsobené ľudskou činnosťou či živelné pohromy. Haváriami rozumieme predovšetkým havarijné zhoršenia kvality vôd a ovzdušia, kedy sa do spomínaných zložiek ŽP dostávajú škodlivé látky rôzneho druhu. Početnosť havárií je v jednotlivých rokoch rôzna avšak nanajvýš aktuálna. Rovnako aj živelné pohromy, hlavne požiare a povodne, väčšinou negatívne zasahujú do biodiverzity, ekosystémov. Zhoršujú, resp. dočasne či úplne ničia biotopy jednotlivých druhov, prípadne tieto druhy ohrozujú alebo priamo usmrcujú.

5.5. Lov zveriny a rybolov

Poľovníctvo je súčasťou obhospodarovania lesov so zameraním na zachovanie, zveľaďovanie, ochranu a optimálne využívanie genofondu zveri, ktorá je trvale obnoviteľným prírodným zdrojom. Podieľa sa na tvorbe, ochrane a využívaní životného prostredia avšak nesmie narušovať racionálne obhospodarovanie lesa a poľnohospodárskej pôdy.

Právo poľovníctva sa v súčasnosti vykonáva v **1 806 poľovných revíroch** o celkovej výmere **4 436 461 ha**. Z toho bolo 23 samostatných zverníc a 16 samostatných bažantníc. Počet poľovných revírov sa od roku 1990 zvyšuje, no ich priemerná výmera (2 456 ha) je nižšia až o 27,6 %, čo sa negatívne prejavuje na poľovníckom plánovaní i obhospodarovaní zveri. Jarné kmeňové stavy raticovej zveri okrem diviacej majú od roku 1998 rastúcu tendenciu. Ďalšie zvyšovanie počtov jednotlivých druhov raticovej zveri, okrem srnčej, je nežiaduce, pretože znovu začínajú narastať škody ňou spôsobené na lesných porastoch a poľnohospodárskych kultúrach. Plnenie povoleného lovu medvedov stagnuje už viac rokov, čo je spôsobené hlavne obmedzujúcimi podmienkami rezortu životného prostredia.

Zarybňovanie má mimoriadne pozitívny vplyv na tvorbu ekologickej rovnováhy vodného prostredia. Rybárstvo svojou činnosťou vplýva i na záchranu genofondu ichtyofauny Slovenska, ktorú v súčasnosti tvorí 60 pôvodných druhov a foriem.

Výlov rýb z rybníkov, vodných nádrží a tečúcich vôd na hospodárske a športové účely sa za posledné desaťročie pohybuje medzi 2 115 – 2 840 ton, pričom jeho vývoj v jednotlivých rokoch je dosť kolísavý.

Najväčším **nebezpečím** pre ichtyofaunu sú havarijné znečistenia vody a ďalšie technické zásahy do prirodzených biotopov, najmä výstavby malých vodných elektrární a korytové regulácie tokov. Aj z toho dôvodu starostlivosť o kvalitu vody a pravidelné každoročné zarybňovanie sa ukazuje v dnešných podmienkach ako nevyhnutné, vzhľadom na dôležitú bioindikačnú funkciu rýb a vodných živočíchov pri čistote vodného ekosystému.

V období posledných 20-tich rokov sa dobudovaním čističiek odpadových vôd kvalita našich tečúcich vôd podstatne zlepšila. Najväčším nebezpečenstvom pre ichtyofaunu zostávajú ekologické havárie na tokoch (nepredvídané úniky toxicít), spôsobujúce hromadné otravy rýb a ostatných hydrobiontov.

5.6. Nepôvodné druhy rastlín a živočíchov

Prirodzený stav biotopov a ich druhové zloženie je akútne ohrozované šírením invázných druhov rastlín. Zo **616 nepôvodných** druhov rastlín patrí na Slovensku **47 medzi invázne** a 49 medzi potenciálne invázne druhy rastlín. **Počet lokalít** s výskytom invázných druhov rastlín sa z roka na rok **zvyšuje**. Doteraz bolo v 345 MCHÚ zaevidovaných 175 nepôvodných druhov rastlín.

Pre územie Slovenska nebol spracovaný zoznam invázných druhov živočíchov. Údaje o rozšírení nepôvodných druhov rastlín a živočíchov sú neúplné, monitoring výskytu nepôvodných druhov živočíchov sa nerealizoval.

Za **odstraňovanie** takýchto druhov je zodpovedný vlastník pozemkov, v praxi však vlastníci (správcovia) tieto povinnosti neplnia. ŠOP SR zabezpečuje likvidáciu invázných druhov rastlín len v 68 MCHÚ, ktoré sa dotýka 16 druhov invázných rastlín. Vo voľnej krajine sa ničenie obmedzuje na ohniská ohrozujúce CHÚ.

Problematiku ničenia invázných druhov rastlín všeobecne zastrešuje rezort Ministerstva životného prostredia SR, ktorý má aj právne nástroje na riešenie uvedenej problematiky, ale vzhľadom na prudké rozšírenie týchto druhov (napr. pozdĺž diaľnic, vodných tokov, nevyužívaných plôch v krajine a pod.) je nevyhnutné do riešenia problému zapojiť aj ďalšie rezorty (zapája sa aj MP SR, keď v LHP požaduje odstraňovanie nežiaducich druhov).

6. Aký je vývoj opatrení a legislatívnych nástrojov zameraných na ochranu bioty?

6.1. Druhovú ochranu rastlín

Vegetácia Slovenska predstavuje prírodné dedičstvo s nenahraditeľným genofondovým obsahom a svojou pestrosťou, rozmanitosťou, relatívnou zachovalosťou koncentrovanou na nevelkom území vytvára predpoklady pre zachovanie vzácných a ohrozených druhov rastlín a živočíchov. Práve z ohrozenosti taxónov (vyjadruje sa v tzv. *červených zoznamoch*) a ich biotopov vychádza potreba ich legislatívnej ochrany (vyhlasovanie druhov za štátom chránené), starostlivosti a ďalšieho výskumu.

Čo sa týka ochrany rastlín **ex situ**, nebola doposiaľ založená genobanka pôvodných druhov rastlín. S výnimkou ochrany genofondu pôvodných hospodárskych druhov drevín, ktorú zabezpečuje MP SR zakladaním a udržiavaním génových základní a zakladaním semenných porastov, ochrana rastlín ex situ má svoju tradíciu v botanických záhradách, osobitne sa ochrane ex situ venujú aj v Múzeu štátnych lesov TANAP v Tatranskej Lomnici.

6.1.1. Programy záchrany rastlín

Ochrana najohrozenejších druhov rastlín a živočíchov sa realizuje na základe opatrení stanovených v **programoch záchrany**. Tieto boli zatiaľ vypracované pre **26** vybraných kriticky ohrozených a ohrozených druhov rastlín. Základným problémom pri realizácii schválených programov záchrany je nedostatok finančných prostriedkov. Rozpočet organizácií ochrany prírody a krajiny umožňuje pokryť cca 1/3 tretinu predpokladaných nákladov.

Programy záchrany sa spracúvajú pre kriticky ohrozené rastliny a živočíchov väčšinou na obdobie 5 rokov.

Zoznam schválených programov záchrany pre kriticky ohrozené druhy rastlín

Chránený druh
<i>Alkanna tinctoria</i> - alkana farbiarska
<i>Colchicum arenarium</i> - jesienka piesočná
<i>Alkanna</i> + <i>Colchicum</i> (spoločné opatrenia)
<i>Ferula sadleriana</i> - ferula Sadlerova
<i>Fritillaria meleagris</i> - korunkovka strakatá
<i>Herminium monorchis</i> - trčuľa jednohlúza
<i>Liparis loeselii</i> - hľuzovec Loeselov
<i>Peucedanum arenarium</i> - smldník piesočný
<i>Artemisia austriaca</i> - palina rakúska
<i>Astragalus asper</i> - kozinec drsný
<i>Dactylorhiza ochroleuca</i> - vstavačovec bledožltý
<i>Groenlandia densa</i> - červenačka hustolistá
<i>Lathyrus transsilvanicus</i> - hrachor sedmohradský
<i>Onosma tornense</i> - rumenica turnianska
<i>Spiranthes spiralis</i> - pokrut jesenný
<i>Drosera anglica</i> - rosička anglická
<i>Lycopodiella inundata</i> - plavúnec zaplavovaný
<i>Ophrys holubyana</i> - hmyzovník Holubyho
<i>Orchis coriophora</i> subsp. <i>coriophora</i> - vstavač ploštičný
<i>Rhynchospora alba</i> - ostroplod biely
<i>Scheuchzeria palustris</i> - blatnica močiarna
<i>Anacamptis pyramidalis</i> - červenohlav ihlancovitý
<i>Carex chordorhiza</i> - ostrica výbežkatá
<i>Orchis elegans</i> - vstavač úhľadný

<i>Orchis palustris</i> - vstavač močiarny
<i>Pulsatilla pratensis</i> subsp. <i>flavescens</i> - poniklec lúčny maďarský
<i>Pulsatilla zimmermannii</i> - poniklec zimmermannov

6.1.2. Červené zoznamy rastlín

Červené zoznamy sú zoznamy vyhynutých, nezvestných, ohrozených, vzácných a endemických druhov, ktoré vyjadrujú stav ohrozenia príslušného druhu.

Národné **červené zoznamy** vzácných, zriedkavých a ohrozených druhov patria podľa zákona NR SR č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny k základnej dokumentácii ochrany prírody a krajiny. **Predstavujú** východiskový dokument druhovej ochrany, slúžiaci na hodnotenie stupňa ohrozenia a ustanovovanie chránených druhov rastlín a živočíchov.

Červený zoznam rastlín SR v súčasnosti obsahuje 1 661 taxónov nižších rastlín a 1 270 taxónov cievnatých rastlín, spolu **2 931 taxónov rastlín**, čo predstavuje **23,4 %** zo všetkých druhov rastlín Slovenska.

6.2. Druhá ochrana živočíchov

K riešeniu ohrozenia druhov živočíchov a ich ochrany prispievajú aj rôzne opatrenia zo strany organizácií ochrany prírody a krajiny, ku ktorým patrí vyhlasovanie druhov za štátom chránené, vypracovávanie programov záchrany vybraných druhov, prevádzkovanie chovných a rehabilitačných staníc, odchovných zariadení, stráženie hniezd dravcov, uskutočňovanie transferov, rehabilitácií a reštitúcií jedincov, zlepšenia generačných a pobytových podmienok živočíchov ako aj budovanie zábran pre obojživelníky.

Problematike ochrany chránených druhov, ktoré sú zároveň poľovnou zverou sa venuje pozornosť chovom vo zverniciach a oborách.

Ochrana **ex situ** je len u niektorých pôvodných druhov realizovaná v záchranných chovoch, pričom doposiaľ nebola založená genobanka pôvodných druhov živočíchov. Tu sú zatiaľ len v obmedzenej miere využívané kapacity zoologických záhrad.

Prevádzku záchytného centra pre zhabané živočíchy zabezpečuje ZOO Bojnice. Vzhľadom však na rastúci trend je potrebné rozšíriť jej kapacity.

V zmysle zákona **hradí štát škody** spôsobené 8 chránenými druhmi živočíchov (*bobor vodný*, *vydra riečna*, *kormorán veľký*, *los mokrad'ový*, *zubor hôrny*, *medveď hnedý*, *vlk dravý* a *rys ostrovid*). Škody spôsobené medveďom hradí aj rezort MP SR, u ostatných druhov rezort MŽP SR, čo prináša problémy a uplatňovanie rôznych kritérií pri šetrení a uhrádzaní škôd. Žiadna pozornosť nie je venovaná podpore preventívnych opatrení.

Počet a percentuálne zastúpenie vybraných skupín chránených živočíchov na Slovensku

Skupina	Počet taxónov		Percento chránených druhov v skupinách
	žijúcich	chránených	

Bezstavovce (len vybrané skupiny)	24 158	358	1,1 %
Mäkkýše	346	22	6,4 %
Pavúky	934	17	1,8 %
Efeméry	132	10	7,6 %
Vážky	75	22	29,3 %
Rovnokrídlovce	118	9	7,6 %
Bzdochy	801	7	0,9 %
Chrobáky	6 498	115	1,8 %
Blanokrídlovce	5 779	11	0,2 %
Motýle	3 500	50	1,4 %
Dvojkrídlovce	5 975	1	0,02 %
Mihule a ryby	83	19	22,9 %
Obojživelníky	79	18	22,8 %
Plazy	18	12	66,7 %
Cicavce	90	56	62,2 %

6.2.1. Červené zoznamy živočíchov

Národné červené zoznamy chránených živočíchov sú spracované pre všetky skupiny stavovcov a pre vybrané skupiny bezstavovcov. Absentuje údajová základňa, a to osobitne u bezstavovcov.

6.2.2. Programy záchrany živočíchov

Programy záchrany boli zatiaľ vypracované pre **13** vybraných kriticky ohrozených a ohrozených druhov živočíchov.

Zoznam schválených programov záchrany pre kriticky ohrozené druhy živočíchov

Chránený druh
<i>Otis tarda</i> - drop fúzatý
<i>Aquila heliaca</i> - orol kráľovský
<i>Emys orbicularis</i> - korytnačka močiarna
<i>Lutra lutra</i> - vydra riečna
<i>Rupicapra rupicapra tatrica</i> - kamzík vrchovský tatranský
<i>Crex crex</i> - chrapkáč poľný
<i>Aquila chrysaetos</i> - orol skalný
<i>Aquila pomarina</i> - orol krikľavý
<i>Falco peregrinus</i> - sokol sťahovavý
<i>Falco cherrug</i> - sokol rároh
<i>Marmota marmota</i> - svišť vrchovský
<i>Umbra krameri</i> - blatniak tmavý
<i>Parnassius apollo</i> - jasoň červenooký

6.2.3. Rehabilitácia

Rehabilitácia, resp. starostlivosť o choré, poranené alebo inak postihnuté jedince chránených druhov je neoddeliteľnou súčasťou ich druhovej ochrany. Väčšinu poranení a iných poškodení živočíchov spôsobujú predovšetkým **ľudské aktivity** (úmyselné alebo neúmyselné).

Túto činnosť je možné zabezpečovať prostredníctvom systému záchranných zariadení, najmä **chovných a rehabilitačných staníc**. V súčasnosti funguje na Slovensku **8 rehabilitačných a 18 chovných staníc**.

V **chovných a rehabilitačných staniach** prevádzkovaných ŠOP SR je ročne umiestnených viac ako 200 jedincov handicapovaných živočíchov. Vzhľadom však na rastúci trend je potrebné dobudovať existujúcu sieť chovných a rehabilitačných staníc.

6.2.4. Transfery

Z hľadiska záchrany živočíchov **in situ** sú každoročne organizáciami ochrany prírody a krajiny organizované **transfery a reštitúcie** do vhodných biotopov vo voľnej prírode pre rôzne druhy chránených a ohrozených živočíchov, prevažne však pre obojživelníky, sysle, korytnačky, dravce, ryby a iné.

6.2.5. Zlepšenie generačných podmienok

Hlavným cieľom opatrení na zlepšenie generačných a pobytových podmienok živočíchov je vytvorenie vhodných podmienok na výskyt a na rozmnožovanie živočíchov, vytváranie nových hniezdných príležitostí ako čiastočnej náhrady za ubúdanie prirodzených hniezdisk, atď.

6.2.6. Budovanie zábran

Početnosť a rozšírenie živočíchov výrazne ovplyvňujú **bariérové prvky** v krajine, ako sú napr. pozemné komunikácie (najmä cestná sieť) a nadzemné elektrické vedenia. V súčasnosti nie je doriešený účinný systém budovania migračných koridorov živočíchov križujúcich existujúcu cestnú sieť (podchody, nadchody a pod.) a iných preventívnych technických opatrení (oplotenie, migračné zábrany a pod.) ako vyvolaných investícií pri výstavbe.

Aj preto hromadné **decimovanie obojživelníkov na cestách** počas ich jarných migrácií na celom Slovensku patrí medzi najvýznamnejšie príčiny rýchleho ubúdania týchto živočíchov.

Súčasným spôsobom riešenia tohto problému je hlavne inštalovanie dočasných zábran v kombinácii so záchytnými pascami a prenášaním takto zachytených jedincov z jednej strany cesty na druhú. Tento spôsob však vyžaduje častejšiu prítomnosť človeka na danom stanovišti a nerieši problém ostatných typov migrácií obojživelníkov na danom úseku cesty.

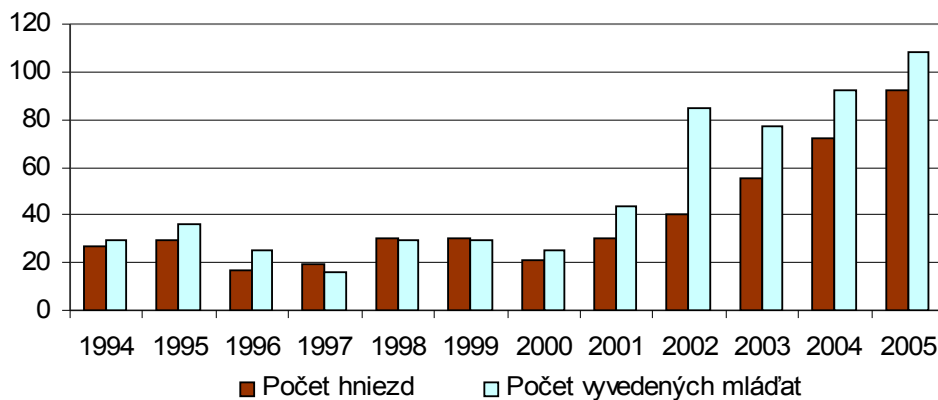
Potrebná je zmena technických noriem pre elektrovody, s nadmerným uhynutím vtákov predovšetkým dravcov.

6.2.7. Stráženie hniezd

Populácie väčšiny dravcov stále klesajú, niektorým už hrozí i vyhubenie, k čomu prispieva v nemalej miere aj nelegálne vyberanie násad vajec a mláďat z hniezd pre účely lukratívneho obchodu – tzv. **vtáčia kriminalita**.

Trend stráženia hniezd za posledné roky môžeme považovať za pozitívny, čo je okrem iného dôsledok i pomoci dobrovoľných ochrancov – strážcov a tiež používania lepšej techniky.

Trend stráženia hniezd dravcov a vyvedených mláďat v jednotlivých rokoch

Zdroj: ŠOP SR

6.3. Územná ochrana

Ochrana územia je právne vymedzená **zákonom NR SR č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny**. Účelom zákona je podľa § 1 "...prispiet' k zachovaniu rozmanitosti podmienok a foriem života na Zemi, utvárať podmienky na trvalé udržiavanie, obnovovanie a racionálne využívanie prírodných zdrojov, záchranu prírodného dedičstva, charakteristického vzhľadu krajiny a na dosiahnutie a udržanie ekologickej stability..." Ustanovené sú podmienky všeobecnej i osobitnej ochrany prírody a krajiny. Základným nástrojom realizácie územnej ochrany je zriaďovanie **chránených území** a starostlivosť o ne.

Kontinentálny úbytok počtu rastlinných a živočíšnych druhov a pokračujúca deštrukcia ekosystémov Európy si vyžadujú odozvu na medzinárodnej úrovni. Patrí k nej akceptovanie medzinárodných štandardov ochrany prírody, následne premietnutých v národných legislatívach. Potrebu medzinárodnej spolupráce reflektujú aj prijaté konvencie ako sú napr. Ramsarská, Bernská, Bonnská, CITES, Dohovor o biologickej diverzite, systém biosférických rezervácií programu UNESCO MAB, Dohovor o svetovom prírodnom a kultúrnom dedičstve a iné.

Hlavným faktorom ovplyvňujúcim ďalšie **smernenie ochrany prírody** na Slovensku je realizácia princípov ochrany prírody Európskej únie (EÚ) do systému ochrany prírody na Slovensku. Základnou súčasťou európskej politiky pri ochrane biodiverzity a ekosystémov je úplná realizácia sústavy **NATURA 2000**, ktorá predstavuje, resp. má vytvoriť súvislú európsku ekologickú sieť osobitne chránených území, ktoré sú v osobitnom záujme EÚ a ktorú budujú členské štáty nezávisle na národných sústavách CHÚ. Tvorba tejto sústavy je podložená **legislatívou EÚ**, a sice *Smernicou Rady č. 79/409/EHS o ochrane voľne žijúcich vtákov* (známa tiež ako **Smernica o vtákoch**) a *Smernicou Rady č. 92/43/EHS o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín* (**Smernica o biotopoch**).

6.3.1. Národná sústava chránených území

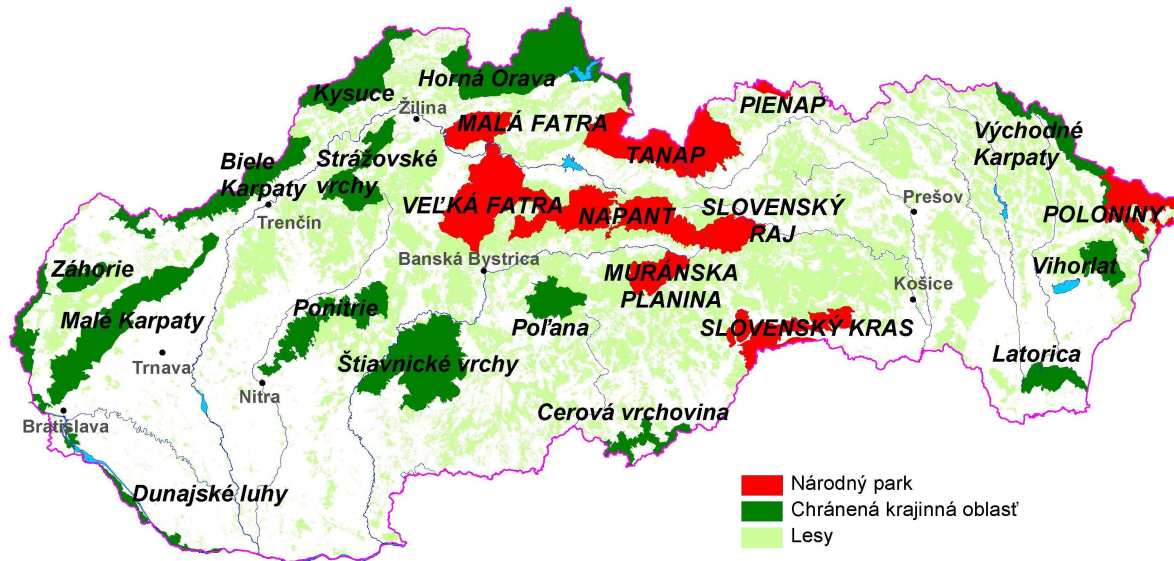
Zriaďovanie chránených území (CHÚ) a starostlivosť o ne je nástrojom realizácie územnej ochrany, ktorá má prispiet' k zachovaniu rozmanitosti podmienok a foriem života na Zemi, k ochrane a trvalému udržiavaniu prírodných zdrojov, k záchrane prírodného dedičstva, charakteristického vzhľadu krajiny a k dosiahnutiu a udržaniu ekologickej stability.

V súčasnosti je podľa zákona NR SR č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny chránené celé územie SR (1.stupeň ochrany). Medzi osobitne chránené územia (2. až 5. stupeň ochrany) patria jednotlivé kategórie CHÚ.

Národná sústava CHÚ bola vytvorená po roku 1948, pričom viac ako 90 % CHÚ bolo vyhlásených v období medzi rokmi 1970 a 1990.

Na území SR sa k 31.12.2005 nachádza 9 národných parkov (11,99 %), 14 chránených krajinných oblastí (10,66 %), 1 069 maloplošných chránených území (MCHÚ) o výmere 109 704 ha (2,24 %), z toho 381 prírodných rezervácií (PR), 219 národných prírodných rezervácií (NPR), 228 prírodných pamiatok (PP), 60 národných prírodných pamiatok (NPP) a 179 chránených areálov (CHA). Vo voľnej krajine (mimo NP a CHKO) sa z toho nachádza 562 MCHÚ (0,65 %). K PP patrí aj 4 957 jaskýň a 179 prírodných vodopádov.

Prehľad veľkoplošných CHÚ na Slovensku

Tieto chránené územia predstavujú tzv. **národnú sústavu CHÚ**, ktorá bola vytvorená na základe kritérií ustanovených zákonom o OPaK. Národná sústava pokrýva **23,16 %** územia Slovenska.

Tým, že predmet územnej ochrany (ekosystémy, biotopy, druhy) až do platnosti zákona nebol taxatívne v práve určený, základným kritériom pri vymedzovaní CHÚ bola zachovanosť a prirodzenosť, pričom sa orientoval najmä na lesné horské a vysokohorské ekosystémy. Výsledkom tohto prístupu je koncentrácia CHÚ do horských oblastí Slovenska a nízke zastúpenie nížinných a vodných ekosystémov.

Národná sústava CHÚ je lokalizovaná prevažne v horských oblastiach, ktoré zaberajú 72 % výmery Slovenska. Najväčší podiel z rozlohy horských geomorfologických oblastí zaberajú CHÚ v Poloninách (91,62 %), Stredných Beskydách (60,95 %), Fatransko-Tatranskej oblasti (52,37 %).

V nížinných oblastiach Slovenska (28 %) je zastúpenie CHÚ nízke (3,49 %), pričom najväčšie je v geomorfologickej oblasti Záhorská nížina (17,95 %).

Z týchto, ale aj iných, dôvodov dochádza v súčasnosti k procesu prehodnocovania CHÚ Slovenska v zmysle koncepcie ochrany prírody a krajiny.

Stav národnej sústavy CHÚ

Aj ochrana území, ako odozva na ich ohrozenosť, vzácnosť, je ovplyvňovaná prirodzenými, no prevažne antropogénnymi tlakmi. Poznanie stavu ohrozenosti chránených území významne prispieva k zvoleniu ich ďalšieho manažmentu, či účinnejšej forme ochrany.

Z celkovej výmery maloplošných chránených území je v **optimálnom stave 74,8 %** plochy, pričom **degradovaných a ohrozených** je cez **25 %**. Celkovo môžeme vývoj za posledné desaťročie hodnotiť ako ustálený s miernymi výkyvmi. Stále je však percento ohrozených plôch CHÚ dosť vysoké.

Príčinou tohto nepriaznivého stavu je nezáujem vlastníkov a správcov poľnohospodárskych pozemkov obhospodarovať tie pozemky, na ktorých sú obmedzenia zo zákona a pozemky s nízkym výnosom produkcie. Príčinou nepriaznivého a zhoršujúceho sa stavu MCHÚ v lesných porastoch je často ich vyhlásenie aj v lesoch, ktoré tomuto účelu stupňom ich zachovalosti a prirodzenosti nezodpovedali a hospodárenie bolo usmerňované na „bez zásahu“. Uvedenú skutočnosť mali riešiť programy starostlivosti MCHÚ, ktoré však pre nedostatok finančných prostriedkov väčšinou neboli realizované.

Organizácie ochrany prírody a krajiny (ŠOP SR, SSJ) zabezpečujú starostlivosť v priemere o 120 MCHÚ a 150 jaskýň ročne s cieľom udržať ich priaznivý stav, a to v objeme cca 15 miliónov Sk ročne. ŠOP SR realizuje manažment najmä z rozpočtových zdrojov, SSJ ako príspevková organizácia má možnosť využívať časť svojich príjmov na manažment jaskýň. Kapacity organizácií ochrany prírody a ich rozpočet pokrýva len cca 10 % potrieb.

V **štruktúre druhov pozemkov** vo všetkých kategóriách CHÚ má ťažiskové postavenie lesný pôdny fond, ktorý zaberá v NP 89 %, v OP NP 44 %, v CHKO 71 % a v MCHÚ 88 %. V NP, ale najmä v CHKO sa nachádzajú aj **hospodárske lesy**. V NP je tento podiel 28 %, v OP NP až 85 % a v CHKO 67 %.

V chránených územiach okrem CHKO prevažuje štátne **vlastníctvo**. V NP je v štátnom vlastníctve 52 % pozemkov, v ochranných pásmach NP 39 % a v MCHÚ 61,1 % pozemkov. V CHKO je tento podiel len 34 %.

Obmedzenie obhospodarovania pozemkov v CHÚ má za dôsledok uplatňovanie finančných náhrad vlastníckmi týchto pozemkov. **Finančné nároky** vyplývajúce z obmedzení bežného obhospodarovania pozemkov na LPF v neštátnom vlastníctve národnej sústavy CHÚ sa odhadujú na cca 54 mil. Sk ročne na územiach s 5. a 4. stupňom ochrany. V 2. a 3. stupni ochrany neboli doposiaľ vo väčšom rozsahu požadované náhrady. Finančné nároky vyplývajúce z obmedzenia bežného obhospodarovania pozemkov na poľnohospodárskom pôdnom fonde v národnej sústave CHÚ pri ploche 181 054,5 ha predstavujú sumu 95,5 mil. Sk ročne. V 2. stupni nie je predpoklad vzniku obmedzení.

Samotná náhrada za obmedzenie obhospodarovania nemá vplyv na priaznivý stav CHÚ, pretože nie je viazaná na starostlivosť o územie.

6.3.2. Európska sústava chránených území (NATURA 2000)

Ako záväzok vyplývajúci zo vstupu SR do EÚ sa od roku 2000 pripravuje návrh sústavy CHÚ podľa kritérií ustanovených právnymi predpismi EÚ, tzv. NATURA 2000. Jej **cieľom** je zachovanie vybraných typov prírodných biotopov a biotopov ohrozených druhov rastlín a živočíchov významných pre Európske spoločenstvá a **tvoria ju** dva typy území: chránené vtáčie územia (CHVÚ) a územia európskeho významu (ÚEV).

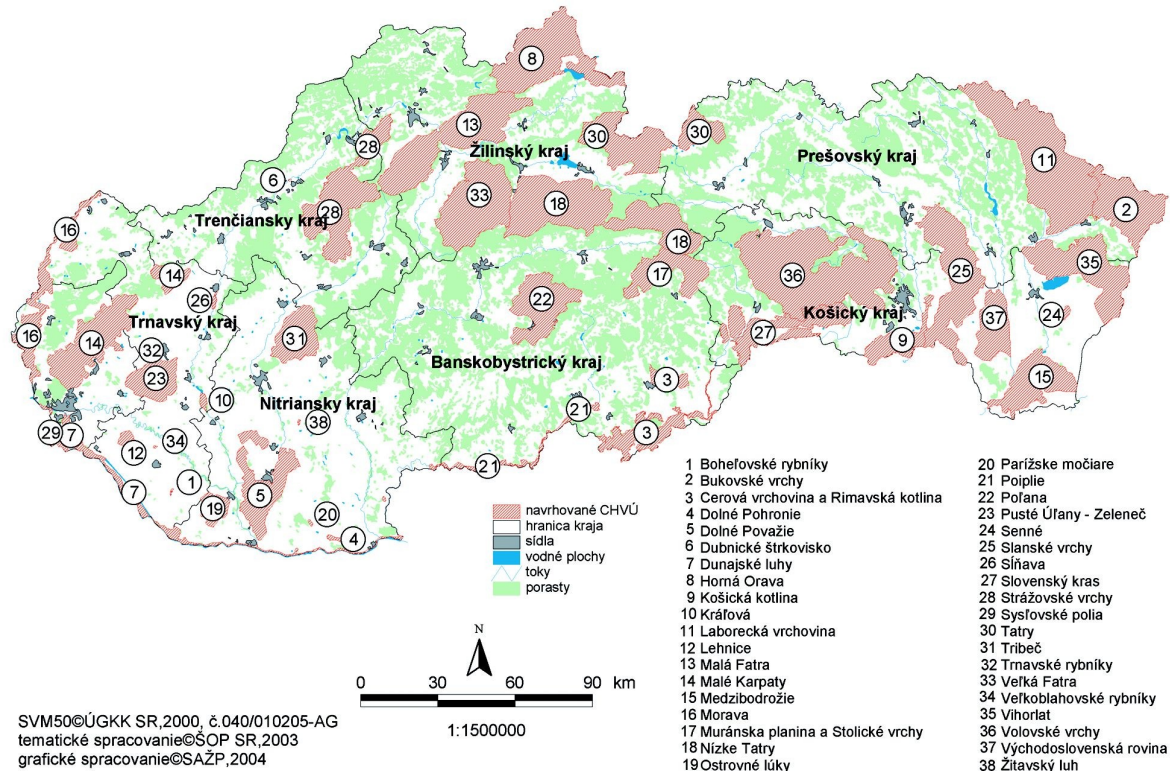
Chránené vtáčie územia sú novou kategóriou chráneného územia zavedenou do národného právneho systému v súvislosti s transpozíciou *smernice Rady č. 79/409/EHS o ochrane voľne žijúceho vtáctva* (smernica o vtákoch).

Národný zoznam navrhovaných CHVÚ (schválený vládou SR *uznesením č. 636/2003 zo dňa 9. júla 2003*) obsahuje celkove **38 území** s výmerou 1 236 545 ha, pokrývajúcich **25,2 %** z výmery SR. Tieto územia sú postupne vyhlasované vyhláškami MŽP SR. K máju 2007 boli zatiaľ vyhlásené tieto CHVÚ: CHVÚ Malé Karpaty (vyhláška MŽP SR č. 216/2005

Z.z.), CHVÚ Lehnice (vyhláška MŽP SR č. 377/2005 Z.z.), CHVÚ Sysľovské polia (vyhláška MŽP SR č. 234/2006 Z.z.) a CHVÚ Dolné Považie (vyhláška MŽP SR č. 593/2006 Z.z.).

Prekryv so súčasnou sieťou chránených území tvorí 55,15 %. Navrhované CHVÚ pokrývajú do značnej časti 8 vyhlásených NP, vrátane ich OP a 11 CHKO.

Schválený návrh chránených vtáčích území

Územia európskeho významu nie sú novou kategóriou chráneného územia, ich vymedzenie vyplýva pre členské štáty Európskej únie zo *smernice Rady č. 92/43/EHS o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín* (smernica o biotopoch). Národný zoznam navrhovaných **ÚEV** (schválený vládou SR *uznesením č. 239/2004 zo 17. marca 2004*) obsahuje **382 území** s výmerou 574 745 ha, čo predstavuje **11,76 %** z výmery SR. S účinnosťou od 1.8.2004 bola ustanovená výnosom MŽP SR č. 3/2004-5.1 predbežná ochrana ÚEV.

Prekryv so súčasnou sieťou chránených území tvorí **86 %**. Časť navrhovaných ÚEV nachádzajúcich sa mimo jestvujúcej národnej sústavy CHÚ je významných z hľadiska ochrany biotopov a biotopov druhov nezastúpených v národnej sústave CHÚ.

ÚEV boli navrhnuté pre **51 druhov rastlín, 95 druhov živočíchov a 66 typov biotopov**, z toho 22 prioritných.

Navrhované územia sa nachádzajú prevažne na lesnom pôdnom fonde (86 %), menšia časť na poľnohospodárskom pôdnom fonde (10 %). Malá časť sa nachádza na vodných plochách (2 %) a v urbanizovaných priestoroch (2 %).

V súčasnosti prebieha dopĺňanie národného zoznamu pre biotopy a druhy, ktoré boli posúdené ako nedostatočne pokryté. Po posúdení národného zoznamu Európskou komisiou, vybrané územia SR vyhlási v niektorej z národných kategórií chráneného územia alebo jeho zóny.

Vyhlásenie sústavy NATURA 2000 v zmysle spracovaného návrhu zvýši nároky na štátny rozpočet v rámci finančnej náhrady za obmedzenia bežného obhospodarovania pozemkov v chránených územiach o cca 267 miliónov Sk ročne, čo predstavuje v navrhovaných CHVÚ sumu 248 mil. Sk a v ÚEV 19 mil. Sk.

6.3.3. Biosférické rezervácie v SR

V rámci Programu UNESCO Človek a biosféra (*Man and Biosphere – MaB*) boli na Slovensku za **biosférické rezervácie** uznané bez právneho ustanovenia a vymedzenia zatiaľ **štyri** chránené územia - **Slovenský kras, Poľana, Východné Karpaty a Vysoké Tatry**.

Prioritnými témami programu Človek a biosféra (MaB) sú *zachovanie a trvalo udržateľné využívanie biodiverzity, trvalo udržateľný rozvoj regiónov, sprístupňovanie informácií o prostredí a rozvoji, budovanie personálnych a inštitucionálnych kapacít na riešenie problémov životného prostredia, zapojenie sa do globálneho terestrického monitorovacieho systému* a tieto sú v súlade s národnou i medzinárodnou politikou Slovenska v oblasti životného prostredia.

6.3.4. Ramsarské mokrade v SR

Mokrade patria na Slovensku k najohrozenejším typom ekosystémov. Predstavujú významné biotopy s výskytom mnohých vzácných a ohrozených spoločenských, rastlinných a živočíšnych druhov, z ktorých mnohé sú výlučne viazané len na tento typ prostredia.

Situácia stavu mokradí vo svete sa stala kritickou, čoho dôsledkom bola nutnosť pristúpiť k medzinárodnej spolupráci pri ochrane a rozumnom využívaní mokradí. Rámec týmto snahám poskytol **Dohovor o mokradiach majúcich medzinárodný význam, najmä ako biotopy vodného vtáctva**, podpísaný v roku 1971 v iránskom meste **Ramsar (Ramsarský dohovor)**. Členské krajiny sa zaviazali chrániť mokrade na svojom území vypracovať a realizovať opatrenia vo vzťahu k existujúcim mokradiam. Osobitným záväzkom je prihlásenie vybratých mokradí na zápis do svetového **Zoznamu mokradí medzinárodného významu**.

K roku 2006 bolo na Slovensku vyhlásených **13 mokradí** ako ramsarské lokality (NPR Parížske močiare, NPR Šúr, NPR Senné – rybníky, Dunajské luhy (CHKO), Niva Moravy (v CHKO Záhorie), Latorica (CHKO Latorica), Alúvium Rudavy, Mokrade Turca, Poiplie, Mokrade, Oravskej kotliny, Rieka Orava a jej prítoky, Domica a Tisa) s celkovou **výmerou 38 941,1 ha**.

6.3.5. Svetové prírodné dedičstvo SR

Vzhľadom k tomu, že kultúrnemu a prírodnému dedičstvu sveta v stále väčšej miere hrozí zničenie nielen v dôsledku tradičných príčin rozkladu, ale aj na základe meniacich sa sociálnych a ekonomických podmienok, bol v roku 1972 v Paríži prijatý **Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva**, pričom kultúrne a prírodné dedičstvo s výnimočnou univerzálnou hodnotou, ktoré má byť chránené na základe Dohovoru je zapísané do **Zoznamu svetového dedičstva**.

Na území SR bola **k roku 2005** Výborom svetového dedičstva v Paríži vyhlásená zatiaľ len 1 lokalita za **svetové prírodné dedičstvo**. Ide o **Jaskyne Slovenského a Aggteleckého krasu (Berlín, 1995)**.

6.4. Ochrana krajiny

Ochrana krajiny je založená na princípe zachovania územného systému ekologickej stability (**ÚSES**), ktorý zabezpečuje rozmanitosť podmienok a foriem života v krajine. **Cieľom**

vytvárania takýchto systémov je ochrana reprezentatívnych a unikátnych ekosystémov, uchovanie genofondu krajiny v celej variabilite v prirodzených podmienkach, zachovanie unikátnych krajinných fenoménov, zabezpečenie priaznivého pôsobenia na poľnohospodárske a lesné kultúry a urbanizované územia, ako aj podpora možnosti polyfunkčného využitia krajiny.

Základné ciele sú premietnuté v dokumentácii ochrany prírody, a to v Genereli nadregionálneho územného systému ekologickej stability (GNÚSES) schválenom *uznesením vlády SR č. 319/1992*, projektoch regionálneho systému ekologickej stability (RÚSES) a projektoch miestneho územného systému ekologickej stability (MÚSES).

Pre účely ochrany prírody MŽP SR obstaralo 29 MÚSES. Na regionálnej úrovni bolo spracovaných 38 RÚSES (1993 – 1995), ktoré sú na rôznej kvalitatívnej úrovni, vzájomne neprepojené a sčasti už neaktuálne. V praxi sa širšie nepodarilo uplatniť dokumentáciu ÚSES v rozhodovaní štátnej správy ochrany prírody, ani ako podklad pre územné plány sídiel a zón.

Podľa spracovanej dokumentácie ÚSES je možné zabezpečovať len ochranu existujúcich prvkov ÚSES, a to zaradením do sústavy CHÚ alebo prostredníctvom rozhodovania orgánov štátnej správy. Súčasný právny rámec na úseku ochrany prírody nie je dostatočným nástrojom pre revitalizáciu a tvorbu krajiny.

S cieľom zabezpečenia celoplošnej diferencovanej ochrany prírody a krajiny je potrebné pri navrhovaní nových CHÚ uplatňovať systémový prístup formou ochrany reprezentatívnych potenciálnych geoeosystémov.

V záujme obnovenia ekologickej stability a celkového rázu poľnohospodárskej krajiny, sa vyžaduje uplatňovať ochranu krajinných prvkov prostredníctvom projektov pozemkových úprav, ktoré sa len postupne zavádzajú do praxe.

V krajine na poľnohospodárskom pôdnom fonde pribúdajú pozmenené plochy v rôznom štádiu sukcesného procesu (zarastanie krovínami a drevinami). Narastajú tendencie ich delimitovania do lesného pôdneho fondu. Pri využívaní pozemkov na pestovanie energetických drevín môže dôjsť k vedomému rozširovaniu invázných druhov (napr. agát) s nepriaznivými dôsledkami na prirodzené zloženie ekosystémov.

6.5. Ochrana drevín

Ochrana drevín sa vzťahuje na ochranu drevín rastúcich **mimo lesa** (mimo lesného pôdneho fondu) a ochranu **chránených stromov** a ich skupín vrátane stromoradií.

Na Slovensku evidujeme **479 chránených stromov**, z toho 331 jednotlivo rastúcich a 148 skupín. Spolu to predstavuje 1 321 stromov pozostávajúcich zo **70 taxónov**, z toho 32 domácich druhov. Z hľadiska pôvodných druhov stromov v sústave chýba 30 druhov. Sústava chránených stromov nie je teda reprezentatívna a je výsledkom vyhlasovania ochrany stromov na základe rôznorodých kritérií. **Cieľom** ochrany prírody je preto postupne dobudovať sústavu chránených stromov o chýbajúce pôvodné druhy.

ŠOP SR zabezpečuje starostlivosť o chránené stromy, ktorá spočíva v ošetrovaniach rôzneho stupňa náročnosti (cca 500 tisíc Sk ročne). Iba v ojedinelých prípadoch starostlivosť zabezpečuje vlastníci.

Aj ochrana stromov, ako odozva na ich ohrozenosť, vzácnosť, je ovplyvňovaná prirodzenými, no prevažne antropogénnymi tlakmi. Poznanie **stavu ohrozenosti** chránených stromov významne prispieva k zvoleniu ich ďalšieho manažmentu, či účinnejšej forme ochrany.

Z vývoja stavu chránených stromov môžeme konštatovať ich postupné mierne zhoršovanie, pričom v súčasnosti je **v optimálnom** stave **65 %** CHS, **ohrozených** je **28 %** a **degradovaných** **7 %**.

Chránené stromy sú prevažne staré stromy, čomu zodpovedá aj ich zdravotný stav. Navyiac pôsobia na ne aj stresové faktory životného prostredia, ktorých účinkov je čoraz intenzívnejší.

Od roku 2002 prešla **kompetencia** na úseku ochrany drevín **na obce**, ktoré nie sú na výkon tejto činnosti personálne pripravené, pričom na mnohých miestach sa následne uskutočnil výrub drevín. Chýba tiež systémový prístup k plánovitému zakladaniu parkov, alejí a verejnej zelene. Absentuje tiež vyhotovenie východiskového dokumentu na zabezpečovanie starostlivosti o dreviny v katastrálnom území obce – dokumentu starostlivosti o dreviny, ktorý obstaráva a schvaľuje obec.

Obce nedostatočne využívajú kompenzačné opatrenia umožňujúce financovať zakladanie a údržbu drevín ako náhradu za povolené výrubu.

6.6. Ochrana nerastov a skamenelín

Ochranu nerastov a skamenelín upravuje § 32 a § 38 zákona NR SR č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny a vyhláška MŽP SR č. 213/2000 Z.z. o chránených nerastoch a chránených skamenelinách a ich spoločenskom ohodnocovaní, ktorou bol ustanovený zoznam chránených nerastov a chránených skamenelín a ich spoločenská hodnota.

Do zoznamu **chránených nerastov** bolo zahrnutých

- 12 typových nerastov prvýkrát pre vedu opísaných z územia Slovenska,
- 61 významných nerastov, vyskytujúcich sa vzácné na lokalitách Slovenskej republiky, majúcich európsky význam, alebo minerály so špecifickým morfológickým tvarom alebo vývojom,
- meteority nájdené na území Slovenskej republiky.

Do zoznamu **chránených skamenelín** bolo zahrnutých:

- 655 typových skamenelín, ktoré sú neopakovateľným materiálom vyhynutých rastlín a živočíchov a podľa ktorých bol príslušný taxón prvýkrát opísaný,
- vybrané skupiny skamenelín vyskytujúcich sa vzácné, ktoré svojím charakterom a stupňom zachovania sú jedinečnými dokladmi vývoja organizmov v geologickej histórii Slovenska.

Vzorky chránených nerastov a chránených skamenelín sú uložené a uchovávané najmä v zbierkach štátnych múzeí s prírodovedným zameraním.

Praktická účinnosť aplikácie ochrany nerastov a skamenelín sa javí ako nízka a problematická z viacerých aspektov. Je to najmä vedecká identifikácia druhov, povoľovanie zberu a spracovania chránených druhov, možnosť zámeny vzoriek slovenskej a zahraničnej proveniencie, ako aj posudzovanie vývozu chránených druhov bez existencie inštitútu kontroly každého vývozu nerastov a skamenelín. K riešeniu otázky kontroly zberu, vývozu, evidencie sa vyžaduje súčinnosť rezortu kultúry, ktorý zastrešuje odobraté vzorky minerálov a skamenelín ako kultúrne dedičstvo štátu.

6.7. Opatrenia ochrany prírody

Súčasný stav ochrany prírody a biodiverzity na území Slovenska je výsledkom dlhodobého vývoja využívania krajiny a dôsledkov hospodárskych aktivít (zásahov) na jednej strane a praktických aktivít a výsledkov biotického výskumu a ochrany biodiverzity na druhej strane. Prírodné hodnoty a biodiverzitu je potrebné chrániť nielen staticky (legislatívnym vymedzovaním chránených území), ale aj aktívnou starostlivosťou o ne prostredníctvom realizácie potrebných opatrení.

6.7.1. Zámery dotýkajúce sa prírody a krajiny

Odborné organizácie ochrany prírody v rámci starostlivosti o prírodu a krajinu okrem iných povinností dohliadajú nad realizáciou závažných zásahov dotýkajúcich sa prírody a krajiny, ekologickej stability a biodiverzity.

Každoročne tak posudzujú a vydávajú stanoviská k zámerom z oblasti stavebnej činnosti a územného plánovania (najviac stanovísk), ochrany drevín, druhovej ochrany rastlín a živočíchov, lesného hospodárstva, územnej ochrany, anorganiky, poľnohospodárstva a vodohospodárstva.

6.7.2. Regulačné a asanačné opatrenia

Odborné organizácie ochrany prírody v oblasti praktickej starostlivosti o osobitne chránené časti prírody a krajiny zabezpečujú každoročne okrem iného aj starostlivosť o chránené územia vrátane **regulačných** a asanačných opatrení v spolupráci s vlastníkmi, správcami a užívateľmi pozemkov.

Medzi regulačné zásahy patrí napr. kosenie (vrátane odstránenia biomasy), výrub drevín a odstraňovanie výmladkov, ošetrovanie chránených stromov, likvidácia invázných druhov rastlín, pasenie, mulčovanie, oplotenie chráneného územia, obnova hydrologického režimu, obnova požiariska a iné.

6.8. Medzinárodná spolupráca

Kontinentálny úbytok počtu rastlinných a živočíšnych druhov a pokračujúca deštrukcia ekosystémov Európy si vyžadujú odozvu na medzinárodnej úrovni. Patrí k nej akceptovanie medzinárodných štandardov ochrany prírody, následne premietnutých v národných legislatívach. Potrebu medzinárodnej spolupráce reflektujú aj prijaté konvencie, resp. dohovory v oblasti ochrany prírody ako aj implementácia legislatívy EÚ.

6.8.1. Medzinárodné dohovory v oblasti ochrany prírody a biodiverzity, legislatíva EÚ a SR

Medzinárodné dohovory	Miesto a rok prijatia	Účinnosť v SR
1. Dohovor o mokradiach majúcich medzinárodný význam, najmä ako biotopy vodného vtáctva	Ramsar, 1971	pristúpenie ČSFR 2. 7.1990, platnosť 2.7.1990, SR k 1.1.1993 sukcesiou
2. Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva	Paríž, 1972	pristúpenie ČSFR 15.11.1990, platnosť 15.2.1991, SR k 1.1.1993 sukcesiou
3. Dohovor o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín (CITES)	Washington, 1973	pristúpenie ČSFR 28.2.1992, platnosť 28.5.1992, SR k 1.1.1993 sukcesiou
4. Dohovor o ochrane sťahovavých druhov voľne žijúcich živočíchov	Bonn, 1979	pristúpenie 14.12.1994, platnosť 1.3.1995
5. Dohovor o ochrane európskych voľne žijúcich organizmov a prírodných stanovišť	Bern, 1979	pristúpenie 28. 4.1994, ratifikácia 23.9.1996, platnosť od 1.1.1997
6. Dohovor o biologickej diverzite	Rio de Janeiro, 1992	pristúpenie SR 19.5.1993

		súhlas NR SR 18.8.1994 uznesením č. 556/1994 ratifikácia prezidentom SR 23.8.1994 platnosť 23.11.1994
7. Dohoda o ochrane netopierov v Európe	1991	pristúpenie 9.7.1998, platnosť od roku 1995

6.8.2. Medzinárodný obchod s ohrozenými druhmi rastlín a živočíchov (CITES)

Washingtonský dohovor o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín (**CITES** - Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) bol prijatý 3.3.1973 vo Washingtone (s platnosťou od 1.7.1975) v znení zmien z 22.6.1979 (Bonn) s platnosťou od 13.4.1987 a 30.4.1983 (Gaborone). Pre bývalú ČSFR CITES nadobudol platnosť 28. mája 1992 a po rozdelení ČSFR Slovenská republika pristúpila k Dohovoru sukcesiou 1.3.1993.

Cieľom dohovoru je postaviť svetový obchod s ohrozenými druhmi živočíchov a rastlín pod spoločnú kontrolu všetkých štátov sveta, aby sa dosiahla ich ochrana pred úplným vyhubením vplyvom bezohľadného získavania pre obchodné účely. Dohovor predovšetkým obmedzuje obchod s jedincami ohrozených druhov nadobudnutých z voľnej prírody a kontroluje obchod s jedincami odchovanými v ľudskej opatere alebo vypestovanými v kultúre.

Predmetom kontroly je hlavne medzinárodný obchod (pod týmto pojmom sa rozumie akékoľvek prekročenie hraníc, nemusí vždy ísť len o čisto obchodnú transakciu), pričom sa vyvíja snaha obmedzovať predovšetkým obchod s jedincami pochádzajúcimi z voľnej prírody, kontrole však podlieha aj obchod s jedincami odchovanými v zajatí v ľudskej opatere.

Predmetom záujmu CITES, resp. pod jeho ochranou je v súčasnej dobe približne 5 000 druhov živočíchov a 28 000 druhov rastlín, ktoré sú podľa stupňa ohrozenia v prírode rozdelené do troch skupín – **prílohy I, II a III CITES**.

Príloha I (článok II, bod 1)

Druhy ohrozené vyhubením, ktoré sú, alebo môžu byť obchodom nepriaznivo ovplyvňované. Obchod s exemplármi týchto druhov musí byť predmetom mimoriadne prísnych opatrení, aby naďalej neohrozoval ich prežitie, a možno ho povoľovať len za výnimočných okolností (je upravený článkom III).

Príloha II (článok II, bod 2)

Druhy, ktoré, aj keď nie sú bezprostredne ohrozené vyhubením, by sa nimi mohli stať, keby obchod s exemplármi týchto druhov nebol podriadený prísny opatreniam zabráňujúcim takému ich využívaniu, ktoré je nezlučiteľné s ich prežitím, Ďalšie druhy, ktoré musia byť predmetom určitých opatrení, aby sa obchod s exemplármi niektorých druhov uvedených pod písmenom a) bodu 2 tohto článku mohol účinne kontrolovať. (Obchod s exemplármi druhov zaradených do prílohy II je upravený článkom IV).

Príloha III

Druhy, o ktorých ktorákoľvek strana vyhlási, že v medziach je právnickej zvrchovanosti sú predmetom opatrení majúcich preventívne zabrániť ich exploatacii alebo ju obmedziť, a ktoré vyžadujú spoluprácu iných strán pri kontrole obchodu (obchod s exemplármi týchto druhov je upravený článkom V).

Legislatívne je táto problematika v SR zastrešená:

- zákonom NR SR č. 15/2005 Z.z. o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín reguláciou obchodu s nimi a o zmene a doplnení niektorých zákonov, platným od 1.4.2005 a tiež
- vyhláškou MŽP SR č. 110/2005 Z.z. ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín reguláciou obchodu s nimi a o zmene a doplnení niektorých zákonov, platnou od 1.4.2005.

Ohrozené druhy rastlín a živočíchov sú podľa stupňa ohrozenia rozdelené do 4 príloh (A,B,C,D). Režim obchodovania je pre druhy zaradené v jednotlivých prílohách odlišný. Najprísnejšie je regulovaný obchod s druhmi zaradenými do prílohy A. Legislatíva upravuje podmienky na dovoz, vývoz, opätovný vývoz, tranzit a komerčné využívanie exemplárov druhov živočíchov zaradených v prílohách CITES a ďalšie opatrenia na zabezpečenie ich ochrany a evidencie na území SR.

FAUNA

V zoznamoch živočíchov sú zaradené napríklad všetky druhy opíc, veľrýb, mačkovitých šeliem, medveďov, vydier, väčšina dravcov, sov, papagájov (okrem andulky a korely), kolibríkov, z plazov sú to suchozemské korytnačky, krokodíly, leguány, varany, chameleóny a veľhady, ako aj mnohé bezstavovce, z ktorých väčšina sú tvrdé koraly.

Z našich pôvodných živočíchov patria

- do prílohy I CITES **šesť druhov**: orol kráľovský (*Aquila heliaca*), sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*), orliak morský (*Haliaeetus albicilla*), hvizdák tenkozobý (*Numenius tenuirostris*), Pelikán kučeravý (*Pelecanus crispus*) a vydra riečna (*Lutra lutra*)
- a **ďalšie** sú zaradené do prílohy II – všetky dravce a sovy, drop fúzaty (*Otis tarda*), žeriav popolavý (*Grus grus*), medveď hnedý (*Ursus arctos*), vlk dravý (*Canis lupus*), rys ostrovid (*Lynx lynx*), mačka divá (*Felis silvestris*) a z bezstavovcov jasoň červenooký (*Parnassius apollo*).

S výnimkou sokola myšiara (*Falco tinnunculus*) a myšiaka lesného (*Buteo buteo*) sa **dravce** pochádzajúce z voľnej prírody a prvá generácia odchovaná v zajatí nesmú vyvážať – platia nulové vývozné kvóty. Nevzťahujú sa však na záchranné programy a krátkodobé vývozy (sokoliarske stretnutia, kde v rozhodnutí MŽP SR je uvedená podmienka, že vývozca nesmie dravca za hranicami predať). Vývoz druhej generácie odchovanej v zajatí je možný.

Krížence sú tiež chránené, vždy podľa toho rodiča, ktorý je zaradený v prísnejšej prílohe. Napríklad sokol rároh (*Falco cherrug*) je zaradený v prílohe II, sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*) v prílohe I, takže ich potomok je tiež v prílohe I. K tomuto spôsobu začleňovania sa pristúpilo preto, aby nedošlo k úmyselnej zámene, keďže krížence a čisté druhy sa môžu na seba veľmi podobieť.

[Prehľad druhov fauny Slovenska chránených z hľadiska CITES](#)

FLÓRA

Z našich pôvodných rastlín patria do zoznamu všetky druhy z čeľade vstavačovitých, šternbergia jesienkovitá (*Sternbergia colchiciflora*), cyklámen fatranský (*Cyclamen fatrense*) a snežienka jarná (*Galanthus nivalis*).

CITES sa nevzťahuje iba na živočíchy a rastliny ako celé organizmy, ale aj na **časti ich tiel a výrobky z nich** (napríklad kože plazov a výrobky z nich – kabelky, peňaženky, hodinkové

remienky, kožušiny, slonovina surová alebo opracovaná, poľovnícke trofeje, "čínska medicína", kaviár, cibule rôznych rastlín a pod.).

Predmetom obchodu s ohrozenými druhmi živočíchov sú najčastejšie živé vtáky (papagáje a dravce), živé plazy a taktiež kožušiny a kože plazov.

[Web o CITES](#)

6.9. Legislatíva v oblasti ochrany prírody a bioty

Predpokladom šetrného a dlhodobo udržateľného využívania biotických zdrojov je aj ich ochrana, starostlivosť o ne a ciele znižovanie intenzity pôsobenia negatívnych faktorov, k čomu je potrebný aj účinný **právny systém, resp. legislatíva a kontrola**.

Potreba a význam ochrany prírody a biodiverzity prostredníctvom všeobecne záväzných právnych predpisov vyplýva najmä z jej neustále vzrastajúceho ohrozenia zo strany človeka.

Prehľad právnych predpisov v oblasti ochrany prírody a biodiverzity:

- Zákon NR SR č. [543/2002](#) Z.z. o ochrane prírody a krajiny v znení zákona č. 525/2003 Z.z., zákona č. 205/2004 Z.z., zákona č. 364/2004 Z.z., zákona č. 587/2004 Z.z. a zákona č. 15/2005 Z.z. (+ redakčné oznámenie o oprave chýb uverejnené v čiaske 48/2003)

Týmto zákonom sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č.287/1994 Z.z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. Zákon je zameraný na prebratie záväzkov, ktoré vyplývajú z práva Európskej únie týkajúceho sa ochrany prírody a krajiny tak, aby bola Slovenská republika schopná tieto záväzky v rámci prístupových rokovaní do Európskej únie splniť a tiež na premietnutie záväzkov s obsahom ochrany prírody a krajiny, ktoré vyplývajú z medzinárodných dohovorov, ktorými je Slovenská republika viazaná.

Zákon upravuje pôsobnosť orgánov štátnej správy a obcí, ako aj práva a povinnosti právnických osôb a fyzických osôb pri ochrane prírody a krajiny s cieľom prispieť k zachovaniu rozmanitosti podmienok a foriem života na Zemi, utvárať podmienky na trvalé udržiavanie, obnovovanie a racionálne využívanie prírodných zdrojov, záchranu prírodného dedičstva, charakteristického vzhľadu krajiny a na dosiahnutie a udržanie ekologickej stability.

- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. [24/2003](#) Z.z., ktorou sa **vykonáva zákon** č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny (+ redakčné oznámenie o oprave chyby uverejnené v čiaske 49/2003)
- Vyhláška MŽP SR č. [492/2006](#) Z.z., ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška MŽP SR č. 24/2003 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny
- Zákon NR SR č. [237/2002](#) Z.z. o obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín (**CITES**) a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon NR SR č. [15/2005](#) Z.z. o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín reguláciou obchodu s nimi a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Vyhláška MŽP SR č. [110/2005](#) Z.z. ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín reguláciou obchodu s nimi a o zmene a doplnení niektorých zákonov, platná od 1.4.2005

- Vyhláška MŽP SR č. [17/2003](#) Z.z., ktorou sa ustanovujú **národné prírodné rezervácie** a uverejňuje zoznam **prírodných rezervácií** v znení vyhlášky MŽP SR č. 420/2003 Z.z.

- Vyhláška MŽP SR č. [83/1993](#) Z. z. o **štátnych prírodných rezerváciách** v znení zákona NR SR č. 287/1994 Z.z., zákona č. 543/2002 Z.z. a vyhlášky MŽP SR č. 420/2003 Z.z.
- Vyhláška MŽP SR č. [293/1996](#) Z.z., ktorou sa uverejňuje **zoznam chránených areálov a prírodných pamiatok** a vyhlasujú sa **národné prírodné pamiatky** v SR
- Vyhláška MŽP SR č. [292/2001](#) ktorou sa **vyhlasujú NPP**
- Nariadenie vlády SR č. [438/2005](#) Z.z. o podrobnostiach obsahu žiadosti o **úhradu náhrady za obmedzenie bežného obhospodarovania pozemku** a o spôsobe výpočtu náhrady
- Zákon NR SR č. [139/2002](#) Z.z. o **rybárstve**

Tento zákon **upravuje** podmienky ochrany, chovu a lovu rýb a ostatných vodných organizmov tak, aby priamo alebo prostredníctvom ekologických väzieb nedochádzalo k narušeniu vodných ekosystémov a k ohrozeniu genofondu rýb.

Tento zákon upravuje aj práva a povinnosti fyzických osôb a právnických osôb pri využívaní vôd na ochranu, chov a lov rýb, pôsobnosť orgánov štátnej správy na úseku rybárstva, ako aj zodpovednosť za porušenie povinnosti podľa tohto zákona.

- Vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva SR č. [238/2002](#) Z.z., ktorou sa **vykonávajú** niektoré ustanovenia **zákona o rybárstve**
- Zákon NR SR č. 488/2002 Z.z. o **veterinárnej starostlivosti** a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Vyhláška MŽP SR č. [213/2000](#) Z.z. o **chránených nerastoch a chránených skamenelinách** a o ich spoločenskom ohodnocovaní. (Vyhláška zrušila vyhlášku č. 60/1986 Zb. o chránených druhoch nerastov)
- Zákon NR SR č. [214/2002](#) Z.z. - **úplné znenie** zákona č. 44/1988 Zb. o ochrane a využití nerastného bohatstva (**banský zákon**)

Zoznam použitej literatúry

DAPHNE - INŠTITÚT APLIKOVANEJ EKOLOGIE. NATURA 2000 - Ochrana prírody v treťom tisícročí. 2002.

FERÁKOVÁ, V., MAGLOCKÝ, Š., MARHOLD, K. Červený zoznam papraďorastov a semenných rastlín Slovenska, 2001 – In: BALÁŽ, D., MARHOLD, K., URBAN, P. eds. Červený zoznam rastlín a živočíchov Slovenska, Ochr. Prír. 20 (Suppl.): 48-81. Banská Bystrica: Štátna ochrana prírody SR, 2001, 160 s.

KLEINERT, J.: Biodiverzita a vzťahy človeka k prírode. Banská Bystrica: Metodické centrum, 1999

KLINDA, J. Životné prostredie Slovenskej republiky. Bratislava: Ministerstvo životného prostredia SR, 2000, 112 s.

MINISTERSTVO PÔDOHOSPODÁRSTVA SR, LESNÍCKY VÝSKUMNÝ ÚSTAV. *Správa o lesnom hospodárstve v SR 2006 (zelená správa)*. Bratislava: Ministerstvo pôdohospodárstva SR, 2006.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SR. Metodické pokyny na vypracovanie dokumentov ÚSES. Bratislava: Ministerstvo životného prostredia SR, 1993

MINISTERSTVO ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SR. Národný environmentálny akčný program. Bratislava: Ministerstvo životného prostredia SR, 1998

MINISTERSTVO ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SR. Národná stratégia ochrany biodiverzity na Slovensku. Bratislava: Ministerstvo životného prostredia SR, 1998, 119 s.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SR, SLOVENSKÁ AGENTÚRA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA. *Správa o stave životného prostredia SR v roku 2005*. Bratislava: Ministerstvo životného prostredia SR, 2006, 252 s.

NOVOTNÝ, J. a kol.: *Konferencie ministrov o ochrane lesov v Európe*. Zvolen: Lesnícky výskumný ústav Zvolen, 2003, 199 s.

STANOVÁ, V., VALACHOVIČ, M., (eds.). Katalog biotopov Slovenska. Bratislava: DAPHNE - Inštitút aplikovanej ekologie, 2002, 225 s.

STRAKA, P. Národná správa o stave a ochrane biodiverzity na Slovensku. Bratislava: Ministerstvo životného prostredia SR, 1998, 80 s.

ŠTÁTNA OCHRANA PRÍRODY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Európska únia a ochrana prírody. Banská Bystrica. 2. prepracované a doplnené vydanie, 2004.

ŠTÁTNA OCHRANA PRÍRODY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Návrh podmienok zabezpečovania základnej odbornej starostlivosti o choré, poranené alebo inak postihnuté chránené a ohrozené druhy živočíchov, organizačná štruktúra chovných a rehabilitačných staníc v rámci pracovísk ŠOP SR. Banská Bystrica, 2001

CITES [on-line]

URL:

<http://www.cites.sk>

EURO INFO [on-line]

URL:

<http://www.euroinfo.gov.sk/>

MŽP SR [on-line]

URL:

<http://www.enviro.gov.sk>

MŽP SR [on-line]. Zákon NR SR č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny, [cit. 2007-13-08].

URL:

www.lifeenv.gov.sk/minis/legislativa/543_2002.pdf

Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského [on-line]. JAROMIR ŠÍBL, ZUZANA GUZIOVA, PETER STRAKA, Ochrana biodiverzity, Bratislava, [cit. 2007-21-06].

URL: <http://www.fns.uniba.sk/prifuk/tempus/bio/6.htm>

SAŽP [on-line]. Enviromagazín [cit. 2007-13-08].

URL:

<http://www.sazp.sk/slovak/periodika/enviromagazin/enviro2006/enviro3/03.pdf>

ŠOP SR [on-line]

URL:

<http://www.sopsr.sk>

Úrad vlády SR [on-line]. Koncepcia ochrany prírody a krajiny, [cit. 2007-13-08].

URL:

<http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/C33C8AD23B63DD75C125711C0033BF75?OpenDocument>

Úrad vlády SR [on-line]. Ústava SR, [cit. 2007-13-08].

URL:

<http://www-8.vlada.gov.sk/index.php?ID=1013>

Zoznam použitých skratiek

AOT40	index expozície prízemného ozónu pre vegetáciu (Accumulated Amount of Ozone Over Threshold Value of 40 ppb)
CITES	Dohovor o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora)
ČSFR	Česko-slovenská federatívna republika
DPSIR	D – driving force – hnacia sila, P – pressure – tlak, S – state – stav, I – impact – dopad, R – response – odozva
EEA	Európska environmentálna agentúra (European Environment Agency)
EHS	Európske hospodárske spoločenstvo
ES	Európske spoločenstvo
EÚ	Európska únia
FAO	Organizácia OSN pre výživu a poľnohospodárstvo (Food and Agriculture Organization of United Nations)
ha	hektár
CHKO	chránená krajinná oblasť
CHS	chránený strom
CHÚ	chránené územie
CHVÚ	chránené vtáčie územie
LHP	lesný hospodársky plán
MAB	Medzivládny program Človek a biosféra (Man and the Biosphere)
MCHÚ	maloplošné chránené územie
MP SR	Ministerstvo pôdohospodárstva SR
MŽP SR	Ministerstvo životného prostredia SR
NEAP	Národný environmentálny akčný program
NLC	Národné lesnícke centrum Zvolen
NP	národný park
NPR	národná prírodná rezervácia
NR SR	Národná rada SR
OECD	Organizáciu pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj (Organisation for economic co-operation and development)
OP	ochranné pásmo
SR	Slovenská republika
SSJ	Správa slovenských jaskýň
ŠOP SR	Štátna ochrana prírody SR
ŠÚ SR	Štatistický úrad SR
TUR	trvalo udržateľný rozvoj
TZL	tuhé znečisťujúce látky
ÚEV	územie európskeho významu
UNCED	Konferencia Spojených národov o životnom prostredí a rozvoji (United Nations Conference on Environment and Development)
UNDP	Rozvojový program OSN (United Nations Development Programme)
UNECE	Hospodárska komisia OSN pre Európu (United Nations Economic Commission for Europe)
UNEP	Environmentálny program Organizácie spojených národov (United Nations Environmental Programme)
UNESCO	Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
ÚPD	územnoplánovacia dokumentácia
ÚSES	územný systém ekologickej stability
VOC	prchané organické zlúčeniny (Volatile Organic Compounds)
Z.z.	zbierka zákonov
ŽP	životné prostredie